

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická

Diplomová práce

Spirála mlčení v online a offline prostředí

Bc. Lucie Příbylová

Plzeň 2015

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra sociologie

Studijní program Sociologie

Studijní obor Sociologie

Diplomová práce

Spirála mlčení v online a offline prostředí

Bc. Lucie Příbylová

Vedoucí práce:

PhDr. František Kalvas, Ph. D.

Katedra sociologie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2015

Prohlašuji, že jsem práci zpracoval(a) samostatně a použil(a) jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2015

.....

Poděkování

Touto cestou bych chtěla poděkovat vedoucímu mé bakalářské a diplomové práce PhDr. Františkovi Kalvasovi Ph. D. za to, že byl vždy ochoten s chutí konzultovat experimentální výzkum, za osvětlení postupů analýzy dat pomocí programu STATA 12, ale hlavně za jeho nápad prezentovat výsledky experimentů na konferencích v Polsku (CEECON) a ve Francii (WAPOR). Zde získaných zkušeností si velice vážím. Jsem si vědoma, že bez přispění a pomoci vedoucího diplomové práce, bych je neměla možnost získat.

Poděkování náleží také všem respondentům, kteří se zúčastnili experimentů, za svědomité vyplňování dotazníků a chuť k diskuzi.

Obsah

1 ÚVOD	1
2 TEORIE SPIRÁLY MLČENÍ (TSM).....	6
2.1 Počátky teorie spirály mlčení (TSM)	6
2.2 Elisabeth Noelle-Neumann	8
2.3 Další autoři testující teorii	10
3 EXPERIMENT.....	15
4 EXPERIMENTÁLNÍ DESIGN PŘI ZKOUMÁNÍ TSM	18
5 METODOLOGIE	22
5.1 Respondenti.....	22
5.2 Design experimentu	23
5.2.1 Organizace.....	23
5.2.2 Příprava diskuzí	25
5.2.3 Dotazníky	26
5.2.3 Randomizace	29
5.3 Témata- první experiment.....	30
5.3.1 Romové.....	30
5.3.2 Vladimír Franz.....	31
5.3.3 Legalizace marihuany	32
5.3.4 KSČM.....	32
5.4 Témata- druhý experiment	33
5.4.1 Konflikt Ukrajina-Rusko.....	33
5.4.2 Živnostníci	34

5.4.3 Legalizace marihuany	34
5.4.4 Eutanazie	37
5.4.5 Nedostatek školek.....	37
5.5 Financování	38
5.6 Proměnné.....	38
5.6.1. Proměnné pro první část analýzy metod TSM.....	38
5.6.2. Proměnné pro druhou část analýzy TSM	40
5.7 Metody analýzy.....	41
5.7.1. Analýza vhodnosti metod TSM	41
5.7.2. Analýza TSM.....	45
5.8 Etika výzkumu	47
6 VÝSLEDKY	48
6.1 Výsledky z první části analýzy metody TSM.....	48
6.2 Výsledky z druhé části analýzy TSM	57
7 ZÁVĚR.....	62
8 RESUMÉ	67
9 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	69
10 ELEKTRONICKÉ ZROJE.....	75
11 PŘÍLOHY	76

1 ÚVOD

Tato diplomová práce vychází z **teorie spirály mlčení (TSM)**, již představila jako první Elisabeth Noelle-Neumannová [1974, 1977]. Proces spirály mlčení podle autorky předpokládá, že člověk v domnělém minoritním postavení nevyjádří názor anebo se připojí se svým míněním k majoritě, kvůli strachu z vyloučení ze svého okolí [Noelle-Neumann 1974: 45]. Metodologickou inovací při potvrzování této teorie je zde použitý **experimentální design**. Cílem práce je najít vhodnou metodu sběru dat pro TSM, ale také ověřit její fungování v online a offline prostředí. Diplomová práce částečně navazuje na práci bakalářskou. Laboratorní experiment, uskutečněný v rámci bakalářské práce, byl zopakován. Oba experimenty byly zorganizovány stejným způsobem, což umožnilo jejich vzájemné srovnání.

První experiment se konal dne 26. listopadu 2012, druhý byl následně zorganizován na 2. dubna 2014. Obsazenost v prvním termínu byla 42 respondentů. Na druhém termínu participovalo o jednoho účastníka více. Všichni zúčastnění měli v době participace platný studentský status na Západočeské univerzitě v Plzni. Účast studenta vždy zahrnovala diskuzi online (na internetu), offline (tváří v tvář) a vyplnění elektronického dotazníku ohledně čtyř kontroverzních témat.

Diplomová práce je členěna na tři části: a, *teoretickou část*, jež představuje publikované výsledky na dané téma; b, *metodologickou část*, která osvětluje postup sběru dat; c, *analytickou část* zaměřující se na rozbor dat a popis výsledků. Samotná analýza se dělí na dvě části.

První část analýzy (H1, H2, H3 a H4) je zaměřená na zjišťování nejlepšího způsobu, jak změřit efekt spirály mlčení. Tzn.: Pozoruje, zda se liší četnost výpovědí zainteresovaných studentů v **diskuzi online** (v internetově zprostředkované komunikaci na blogu) a **při komunikaci of-**

fline (ve focus group- interakce tváří v tvář) od **hypotetické míry ochoty vyjádřit se (HMOV)**¹ k zadaným tématům v dotazníku. HMOV je sérií dotazníkových otázek, ve kterých je zjišťováno (na pěti bodové škále), jak jsou participanti ochotni mluvit o čtyřech tématech v šesti kontextech (konverzace s přáteli, veřejné shromáždění, online fórum, rozhovor pro TV, vlak a autobus; viz. kapitola 5.6.1). HMOV je v diplomové práci nezávislá proměnná, která vznikla inspirací z tradičního výzkumu TSM (mainstreamového). Tzn.: Na vybrané téma se ptáme v kontextu několika situací. Polovina kontextů byla využita ve studii Sei-Hill Kima (rozhovor pro TV, online fórum a konverzace s přáteli) [Kim 2012: 311] a zbývající tři kontexty vychází z článku Francise Dalisaye a kolektivu [Dalisay a kolektiv 2012: 333-334].

První část analýzy tedy spojuje tři metody sběru dat (dotazník, obsahovou analýzu internetové komunikace a focus group) a snaží se určit, jestli je potřeba používat všechny metody při testování TSM. Obsahová analýza internetové konverzace a focus group měří komunikační chování participantů a liší se od dotazníku, který sbírá pouze hypotetické předpoklady ochoty promlouvat v diskuzi nad kontroverzními tématy. Dosud byl fenomén spirály mlčení měřen nejčastěji právě pomocí dotazníků s otázkami o předpokládané (hypotetické) ochotě mluvit (např. Dalisay a kolektiv 2012, Kim 2012, Matthes a kolektiv 2010 a další). Cílem je srovnat komunikační chování s hypotetickými odpověďmi (HMOV). Pokud by se objevila ve výsledcích shoda mezi četností promluv online a offline, znamenalo by to, že pro měření TSM bychom dále mohli začít používat pouze reálnou diskuzi online, která je méně nákladná a mnohem rychleji zpracovatelná než offline. Celkově by tím bylo více otevřeno pole výzkumu TSM a fenomén by mohl být zkoumán častěji (například v přirozených

---

¹ HMOV je v předchozí práci (článek pro IJPOR) popisována zkratkou WTSO, která vychází z anglického názvu proměnné *Willingness to Speak out*, díky hypotetičnosti proměnné byla nakonec pojmenována následovně: hypotetická míra ochoty vyjádřit se. I přes to, že z pohledu experimentu je dotazníkové šetření hypotetické, většina autorů jej považují za velmi reálné.

podmínkách na sociální síti facebooku). Pokud by se HMOV shodovala s komunikačním chováním, pak by to opodstatňovalo tradiční výzkum TSM.

Analýza v druhé části se zabývá ověřováním TSM (H5 a H6). Cílem je zjistit, zda jsou lidé, označení jako minorita častěji těmi, kteří mlčí anebo se připojují se svým stanoviskem k majoritě. Tato část primárně vychází z **názoru** (ohledně čtyř témat), který respondent vyplnil anonymně v dotazníku. Podle tohoto mínění byli participantů rozděleni na majoritu a minoritu. **Názor z dotazníku** je poté srovnáván s **názorem vyjádřeným v diskuzích** (online a offline). Některá témata musela být vynechána, protože se u nich nevyskytovala jasně vyprofilovaná majorita.

Na řadě věcí, které jsou předvedené v diplomové práci, jsem spolupracovala s PhDr. Františkem Kalvasem Ph.D. vedoucím práce. Teorie byla mnou zpracovaná, ale o zdrojích a vhodnosti jejich využití jsme vždy vedli diskuzi. Společně jsme projednávali a připravovali design experimentu. Organizace experimentu byla uskutečněna mnou (získávání respondentů, kontaktování účastníků těsně před experimentem, rekrutace a školení pomocníků, tisk podkladů k experimentu, příprava archů pro zápis diskuze tváří v tvář a příprava učeben). Financování bylo v rukou PhDr. Františka Kalvase Ph.D. (plánování útraty z rozpočtu získaného z grantů). Strukturní modely zpracoval pro první experiment vedoucí práce a v druhém experimentu byly modely vytvořeny mnou podle jeho předlohy (Tzn.: ovládla jsem postupy vytváření strukturního modelu a byla bych schopna dále jej vytvořit sama). Výchozí analýza, která je v diplomové práci dostupná v druhé části analýzy (5.7.2 a 6.2) byla téměř celá zpracovaná mnou, ale revidována byla vedoucím práce (upravena byla hlavně forma výsledných tabulek). Společnou prací byla také konverzace o výsledcích a rozhodování o tom, co vlastně závěry práce znamenají pro TSM.

Uskutečněný výzkum byl podpořen dvěma granty. První grant nesl název: Vnitřní grantové řízení Fakulty filozofické Západočeské univerzity v Plzni (VGŘ) a druhý byl: Studentská grantová soutěž (SGS-2014-071). Výstupem prvního grantu VGŘ byl anglický článek, který byl předán polskému časopisu Central European Journal of Communication (CEJC). Výstupem grantu SGS byla prezentace dílčích výsledků na konferenci CEECOM (International Central and East European Media Conference) ve Wroclavi, (Polsko- Vratislav), a také prezentace závěrečných výsledků na mezinárodní konferenci WAPOR (World Association for Public opinion Research) konané v Nice (Francie). Z grantu SGS vznikly samozřejmě i výstupy ve formě článků. Jeden článek je v recenzním řízení v časopisu Sociální studia, který je vydávaný katedrou sociologie na Masarykově univerzitě, v čísle věnovaném experimentům. Druhý článek je připraven k zaslání do IJPOR (International Journal of Public Opinion Research), jako tzv.: research note (výzkumná poznámka). Díky prezentaci na konferenci WAPOR nám bylo umožněno promluvit si o našem experimentálním výzkumu (použitém při zkoumání TSM) s Tamásem Bodorem, ze kterého v člancích (i v diplomové práci) primárně vycházíme. Tento autor nám poskytl nejenom další nápady, kam by bylo možné výzkum směřovat, ale také navrhoval experimentální design zopakovat v dalších zemích.

Diplomová práce vychází ze článků pro Sociální studia, pro International Journal of Public Opinion Research a také z bakalářské práce. Diplomová práce navazuje na bakalářskou práci její formou (nápisy kapitol, členění textu a některé zdroje literatury). Podrobný popis návaznosti na články a bakalářskou práci: (1) teorie: Podkapitola 2.1 je nově zpracovaná. Podkapitoly 2.2; 2.3 jsou inspirovány z výstupů pro časopisy Sociální studia, IJPOR a také z bakalářské práce. Kombinací těchto tří zdrojů vznikl nový text, který není podobný textu ani v jednom ze tří dokumentů, v rámci něhož byly také doplněny nové informace. Kapitola 3 (Experimenty) je inspirována článkem do Sociálních studií. Kapitola 4 (Experimentál-

ní design při zkoumání TSM) je inspirována oběma časopisy (Sociální studia, IJPOR). Opět spíše vznikl zcela nový text. Všechny informace (v rámci teorie) jsou rozpracované a lépe popsány. (2) metodologie: Podkapitoly 5.1 a 5.2 jsou podníceny bakalářskou prací a článkem do Sociálních studií. Podkapitola 5.3 (Témata- první experiment) se shoduje s kapitolou s popisem témat v bakalářské práci. Podkapitola 5.4 (Témata- druhý experiment) a 5.5 (Financování) jsou nově vypracované. Podkapitola 5.6.1 vychází z research note (výzkumná poznámka) pro IJPOR a 5.6.2 z článku pro Sociální studia. První část popisu metod analýzy (5.7.1) vychází z článku pro žurnál IJPOR a druhá část (5.7.2) se objevuje v podobné formě i v článku pro Sociální studia. Etiku výzkumu (5.8) lze objevit odlišně zpracovanou i v bakalářské práci. (3) výsledky: Podkapitola 6.1 pochází z článku pro IJPOR a podkapitola 6.2 jsou výsledky, které byly představeny v článku, který bude vydán v Sociálních studiích. Výsledky jsou téměř úplně kopií výsledků z dosud nevydaných článků (IJPOR a Sociální studia). Závěry jsou také kompilací z článků. Článek, který s velkou pravděpodobností v nejbližší době (do jednoho roku) vyjde je ten, který byl odeslán do Sociálních studií, ostatní články nebyly doposud přijaty redakcí do recenzního řízení.

2 TEORIE SPIRÁLY MLČENÍ (TSM)

2.1 Počátky teorie spirály mlčení (TSM)

V této podkapitole budou představeny teorie a myšlenky, které dle článku od Elisabeth Noelle-Neumann předcházely úvaze TSM [Noelle-Neumann 1974: 43]. Myšlenky, které vedly k vypracování teorie, lze rozdělit do dvou větví. Kořeny TSM nalezneme: (a) v *psychologických experimentech* a (b) ve výzkumech zabývajících se *veřejným míněním*. Přestože TSM vychází z experimentální psychologie, využití experimentálních podmínek se začalo v této oblasti prosazovat až v několika posledních letech. Pouze minimum autorů ovšem využívá skutečný laboratorní experiment. Většina sociálních vědců v této oblasti používá spíše experimentální manipulaci anebo pokus, jehož součástí má být diskuze, která se ale nakonec nekoná (viz. Kapitola 4). Zkoumání TSM se již od začátku vyznačovalo spíše dotazníkovým šetřením zjišťujícím chování v hypotetických situacích.

Experimenty nebyly v minulosti využívány při zkoumání TSM nejspíše hlavně díky etickým dilematům, které z nich mohou vzejít. V době, kdy vznikla spirála mlčení, doznávaly důsledky některých již provedených experimentů (např. Zimbardo- Stanford University). Okolo Stanfordského pokusu se vyjevila celá řada etických otázek. Jednalo se o vězeňský experiment, jehož se zúčastnilo několik studentů. Účast na experimentu byla zcela dobrovolná. Participanti byli rozděleni na dvě skupiny: (1) dozorcí (2) trestanci. Součástí pokusu bylo také psychické napadání trestanců [Zimbardo a kolektiv dle Farrimond 2013: 1]. Rozdílem mezi dobou, kdy se řešila etická dilemata a současností, je utvořená formalizace pravidel výzkumu. Etické principy se také již několik let vyučují na univerzitách. Proto dochází stále k méně přestupkům proti etice. V současnosti existuje celá řada praktik, které napomáhají k utvoření eticky čistého výzkumu

(informovaný souhlas, změna jmen respondentů, nesdělení místa (města) konání rozhovorů) [Farrimond 2013: 11-14].

Počátky TSM lze nalézt: (a) v *psychologických experimentech* vzniklých v první polovině 20. století. Například Solomon Asch, ve svém pokusu sledoval, zda silný sociální tlak může vést k tomu, že lidé přestanou věřit vlastním úsudkům. Tohoto experimentu se vždy zúčastnilo pět participantů a jejich úkolem bylo posoudit délku úseček. Čtyři respondenti pokaždé záměrně vybírali špatnou odpověď a sledována byla reakce posledního účastníka, jestli se podřídí většině anebo zůstane věrný svým přesvědčením. Další významný autor v této oblasti byl Stanley Milgram, který prováděl testy poslušnosti. Jeho hlavní výzkumnou otázkou bylo: Jsou lidé podrobení autoritě ochotni vykonávat rozkazy i přesto, že se jim mohou zdát trestuhodné? Konkrétně měla jedna skupina zúčastněných trestat elektrickým proudem druhou skupinu respondentů, pokud autorita rozhodla, že odpověděli špatně. Síla elektrického proudu byla stále zvyšována, dokonce až k hranici smrti. Trestaní participantů byli předem informováni a ránu elektrickým proudem pouze simulovali [Andersen, Taylor 2008: 146-147].

Mezi autory, kteří se zabývali: (b) *veřejným míněním* již před ustavením TSM, patří například Floyd H. Allport. Ten ve svém článku z roku 1937 popisuje jeho charakteristiky. Některé z těchto charakteristik jsou například: (1) že souvisí s aktuálním chováním člověka, (2) je snadno verbalizované, (3) existuje ohledně něj sdílené porozumění, (4) ale také může vést k nějaké společné akci. Tyto akce jsou konstituované na základě zákonů, obyčejů a tradic. Pokud se svým chováním nepřizpůsobíme těmto majoritním vzorcům, následuje trest anebo veřejný nesouhlas s naším chováním [Allport 1937: 13-14,17].

Podle Ferdinanda Tönniese je veřejné mínění formováno pomocí intelektuální elity. Tato elita má na své straně znalé, vzdělané a informo-

vané publikum. Veřejné mínění obsahuje koncepty a výsledky vědeckých prací a uvádí v činnost tlak na jejich propojenost. Tato forma dominance vytváří rafinovaně jakousi vrstvu otroků [Tönnies 2004: xxi]. Anne-Katrin Arnold ve svém článku představuje Tönniesův teoretický základ veřejného mínění a populárního vyjádření se, jako adekvátní rámec pro zkoumání sociální, ale i politické každodenní reality [Arnold 2007: 27].

Jedním z dalších autorů, který se věnuje veřejnému mínění (b) je Alexis de Tocquaville. Ten ve své knize *The Old Regime and the Revolution* (Starý režim a revoluce) podrobuje analýze francouzskou revoluci z roku 1789. Lidé měli v této době velký zájem na tom, aby se odlišili od minulých podmínek, které ve Francii panovaly. Tocquevill ale zjistil, že všechno nebylo tak, jak se na první pohled zdálo. Francouzští obyvatelé si nevědomky udrželi některé zakořeněné názory, habity a myšlenky, které podporovaly starý režim. Jedním z důvodů díky, kterým je možné, že staré ideje zůstaly nepřekonané, je rozšíření vládnoucí třídy (vládnoucí třída byla majoritní a proto byly zachovány některé zvyky a habity s dob minulých) [Tocqueville 1856: i, vii].

2.2 Elisabeth Noelle-Neumann

TSM představila již v roce 1972 jako první Elisabeth Noelle-Neumannová ve svém konferenčním příspěvku v Tokiu [Petersen 2012: 263]. Následně se tomuto fenoménu věnovala v článku z roku 1974 *The Spiral of Silence A Theory of Public Opinion* (TSM ve veřejném mínění). V něm tvůrkyně TSM navazuje na známé autory zkoumající veřejné mínění a jeho vliv na člověka. Mezi ně patří již zmínění Solomon Asch, Stanley Milgram, Floyd H. Allport a Ferdinand Tönnies [Noelle-Neumann 1974: 43]. V tomto článku autorka vychází z pěti hypotéz:

- (1) Lidé si neustále vytváří obraz o distribuci mínění a sledují zvyšující se sílu a pokles podpory jejich stanovisek v sociálním prostředí.

Důležitým kritériem pozorování názorového klimatu je respondentův zájem a výše nutnosti vyjádřit se k tématu.

- (2) Jedinec je ochoten vyjádřit se k tématu podle frekvence podporujících stanovisek ve svém okolí. Pokud shledává své mínění za majoritní anebo předpokládá, že se majoritní stane, je více ochoten jej vyjádřit.
- (3) Reálné názorové klima se může lišit od předpokládaného, což je způsobeno například tím, že minoritní úsudky jsou na veřejnosti více propagovány. Tzn.: Respondenti si mohou myslet, že jsou jejich mínění ve většině i přesto, že tomu tak nemusí ve skutečnosti být. Může to být způsobeno například zprávami, které o dané tématice uvádějí média.
- (4) Existuje vysoká pravděpodobnost, že majoritní názor bude nadále majoritní i v budoucnosti.
- (5) Pokud lidé předpokládají, že se objeví rozdíl mezi přítomným a budoucím názorovým klimatem, pak je to budoucí mínění, které rozhoduje o tom, jestli se individuum k tématu vyjádří.

[Noelle-Neumann 1974: 45]

Hypotézy autorka zkoumá pomocí 12 zvolených témat. Sporným výsledkem v analýze Noelle-Neumannové je, že ne u každého jejího tématu se všechny hypotézy potvrzují. Nepotvrzení hypotézy číslo dva (pokud má respondent pocit, že jsou jeho názory majoritní, vyjádří se ochotněji), si vysvětluje Noelle-Neumannová pomocí sorty lidí, které označuje jako „tvrdé jádro“. Tvrdé jádro je minorita, která za každých okolností vyznává své vlastní úsudky a pokud je to potřeba izoluje se od všech protichůdných stanovisek [Noelle-Neumann 1974: 50].

V následujícím článku Elisabeth Noelle-Neumannové z roku 1977 *Turbulences in the Climate of Opinion* (Turbulence v názorovém klimatu) je rozvíjena TSM v několika obdobích (od prosince 1974 do března 1976). V něm lze nalézt další důležitý předpoklad, který může ovlivňovat

spirálu mlčení: lidé pociťují strach z izolace, ten je vede ke zvýšenému pozorování klimatu [Noelle-Neumann 1977: 144, 146]. Nová teorie byla samozřejmě také podrobena kritice. Některým autorům se zdálo její testování extrémně obtížné, protože při něm byla potřeba zapojit velké množství kontrolních proměnných. Tento fakt ovšem nesnižuje zajímavost teorie, což vede k tomu, že se TSM neustále testuje. Jsou autoři, kteří TSM kritizují, ale také ti, co se jí snaží dále rozvíjet [Petersen 2012: 144, 264].

2.3 Další autoři testující teorii

Tato podkapitola představí autory, kteří navazují na TSM, kritizují ji, revidují a zkoumají v různém kulturním kontextu. Stěžejní je v tomto oddílu autor Tamas Bodor [2012], z jehož kritiky TSM vychází myšlenka zkoumání komunikačního chování respondentů v této diplomové práci.

Někteří autoři ve svých pracích problematizují proces spirály mlčení [Scheufelle, Moy 2000; Bodor 2012]. Dietram A. Scheufelle a Patricia Moy popisují 25 let ověřování TSM a představují konceptuální recenze vzniklé v této oblasti: (1) Jedni problematizují kauzálnost vztahu proměnných: *strach z izolace a ochota vyjádřit se* a tvrdí, že je potřeba ověřit vliv velkého množství dalších proměnných (výsledky nemohou být proto nikdy zcela kompletní); (2) Druhá skupina kritizuje TSM, kvůli jejímu základu v psychologických experimentech (Solomon Asch a Stanley Milgram); (3) Poslední kategorie výzkumníků představuje kulturní (národní) rozdílnost klimatu, jako další faktor TSM, který nesmíme opomenout započítat. Autoři doporučují zapojit ještě několik dalších faktorů (proměnných): morální komponent, časový faktor a roli médií. Nezávislá proměnná by měla být také konstruována v několika kulturních rámcích [Scheufelle, Moy 2000: 3-12].

Támas Bodor je jeden z hlavních autorů, ze kterých diplomová ale i bakalářská práce čerpá. Bodor se zamýšlí nad metodikou testování procesu spirály mlčení. Nejvýznamnější problém dle něj při výzkumu TSM představuje hypotetičnost otázek tázajících hlavní proměnnou *ochotu vyjádřit se* [Bodor 2012: 269-281]. Elisabeth Noelle-Neumann testovala proměnnou následujícím způsobem: Představte si hypotetickou situaci jízdy vlakem. Jak ochotni byste byli diskutovat na téma kouření cigaret? [Noelle-Neumann 1977: 155]. V hypotetickém měření pokračovali i další autoři s rozdílem, že neustále docházelo k obměně prostředí, ve kterém by měla konverzace probíhat. Sei-Hill Kim například měří závislou proměnnou v prostředích: a, TV interview; b, online fórum; c, konverzace s přáteli [Kim 2012: 312]. Francis Dalisay a kolektiv změnili některá prostředí: a, setkání komunity; b, TV interview; c, barbecue; d, restaurace [Dalisay a kol. 2012: 334]. Támas Bodor volí tedy odlišnou strategii a ptá se respondentů na jejich minulé chování: Kolik pracovních dní v posledním týdnu jste strávili na pracovišti diskuzí o politických námětech [Bodor 2012: 278-279]? Inovací diplomové práce je sledování komunikačního chování respondentů v diskuzi na internetu a tváří v tvář ve focus group. Jako druhý metodologický problém při měření TSM popisuje Támas Bodor nevhodné načasování testu. Tato sporná část zkoumání souvisí se změnami, které provází veřejné mínění (a s ním spojený názorový klimát). Dle výsledků autorovo článku se efekt spirály mlčení zviditelnil pouze v jednom ze tří zkoumaných období [Bodor 2012: 271, 281]. Díky této kritice byla v každém provedeném experimentu použita čtyři témata. Tento krok se snaží zamezit ztrátě všech dat (předpokladem je, že některá témata nemusí být vhodně načasovaná a proto mohou být nakonec vyřazena).

Kritický pohled vůči TSM zaujímají i Kurt Lang a Gladys Engel Langová. Jejich článek popisuje TSM „(...) jako diskurs s otevřeným koncem, jako cestu, která vede skrze konsensus, jenž drží pluralistické společnosti

pohromadě“ [Lang, Lang 2012: 384]. Zaměřují tedy pojem teorie (spirály mlčení) za diskurs, který se neustále vyvíjí a je dohodou mezi společnostmi (národy, státy), které se vyznačují odlišnými charakteristikami [Lang, Lang 2012: 384].

Nejkomplexnější srovnání výsledků vzešlých ze zkoumání TSM vytvořili Carroll J. Glynn a kolektiv ve svém článku z roku 1997 *Perceived Support for One's Opinions and Willingness to Speak Out: A Meta-Analysis of Survey Studies on the „Spiral of Silence“* (Vnímaná podpora názorů a ochota vyjádřit se: Meta-analýza výzkumných studií „spirály mlčení“). Autoři vyhledali studie publikované mezi lety 1973- 1994 používající nejčastěji zkoumaný kauzální vztah:

Vnímaná podpora vlastních názorů → ochota vyjádřit se

Většina vybraných studií dospěly k výsledné kladné korelaci: Tzn.: Čím vyšší je vnímaná podpora vlastních názorů ve svém okolí, tím vyšší je ochota vyjádřit se [Glynn a kolektiv 1997: 454, 456-457].

Článek Carroll J. Glynn a kolektivu [1997] nezahrnuje do své analýzy články, které vznikly až v posledních letech. Například časopis *International Journal of Public Opinion Research* vydal v roce 2012 celé jedno číslo věnované této tématice, což vypovídá o stálé popularitě TSM. V již zmíněném čísle publikoval svůj článek například Sei-Hill Kim, Jörg Matthes a kolektiv, Francis Dalisay a kolektiv, Kurt Lang a Gladys Engel Langová ale i Tamas Bodor.

Sei-Hill Kim se věnuje vztahu vnímaného *názorového klimatu* a *ochoty vyjádřit se* o geneticky modifikovaných potravinách v Severní Koreji. Výsledkem práce autora je: Pokud je hypotetickým kontextem pro vyjádření se *online fórum*, pak mají dle závěrů na ochotu komunikovat vliv proměnné- (1) *shoda názorů s budoucí majoritou*, (2) *strach z izolace*, (3) *zájem* respondenta o dané téma a (4) *síla jeho názoru*. Výsledky konkrétně-

ně hovoří o tom, že čím vyšší je participantův strach z izolace, tím nižší je zaznamenána ochota vyjádřit se na online fóru a čím vyšší je zájem, síla názoru a vnímaná shoda názorů s budoucí majoritou, tím vyšší existuje ochota diskutovat na online fóru [Kim 2012: 311]. Jörg Matthes a kolektiv předpokládají ve své mezikulturní studii platnost vztahu: vyšší *strach z izolace* vede k vyšší *ochotě k sebe-cenzuře* (nevyjádření se). S výjimkou Číny se jim tyto výsledky potvrdily ve všech zkoumaných zemích [Matthes a kolektiv 2012: 298]. Francis Dalisay a kolektiv se snaží ověřit vliv *sociálního kapitálu a vnímané podpory vlastních názorů* na *ochotu vyjádřit se*. Sociální kapitál je měřen pomocí důvěry v okolí, sousedské solidarity a civilního zapojení do aktivit jako: braní krve, podepisování komunitních petic a navštěvování bohoslužeb, či komunitních setkání. Ve výsledcích hraje proměnná vnímaná podpora vlastních názorů velkou roli při zvyšování ochoty vyjádřit se, ale také důvěra v okolí a sousedská solidarita má dle závěrečných tabulek vliv na zesílení ochoty vyjádřit se [Dalisay a kolektiv 2012: 333-334, 336-337].

Kurt Neuwirt pokračuje v hypotetickém dotazníkovém šetření závislé proměnné *ochoty vyjádřit se* (Jak pravděpodobné je, že byste na večírku diskutoval/a o politickém programu José López-Portilla? - pěti bodová škála- velmi pravděpodobné, pravděpodobné, spíše pravděpodobné, málo pravděpodobné a nepravděpodobné). Autor použil pro sběr dat metodu telefonních interview. V jeho článku jsou ověřovány proměnné: *vnímaná majorita* (v přítomnosti a v minulosti), *strach z izolace*, *znalosti a vnímané povědomí*. Jedním z hlavních závěrů je například: Nižší strach z izolace vede k vyšší ochotě vyjádřit se [Neuwirt 2000: 138, 148, 158-159]. Ověření těchto základních vztahů TSM se zabývá i Dietram A. Sheufele. Ten používá opět *hypotetickou ochotu vyjádřit se* v kontextu společenského setkání. Respondenti si měli představit, že na společenském setkání nikoho neznají a názorový klimát jim není příliš nakloněný (10 bodová škála-1 neochotný vyjádřit se; 10 velmi ochotný). Ve svých závěrech se Die-

tram A. Scheufele přiklání k podpoře modelu Elisabeth Noelle-Neumannové, protože veřejná otevřenost komunikovat je přímo předurčitelná pomocí *strachu z izolace a vnímání přítomné veřejné podpory názorů*. V kontrastu s modelem zakladatelky TSM jsou výsledky ohledně proměnné *budoucí podpory názorů*, která se neukázala přímo vlivná na ochotu komunikovat [Scheufele 1999: 25, 49, 53].

Dosavadní zkoumání fenoménu TSM probíhalo z velké části pouze v offline rovině (studovala se tedy konverzace tváří v tvář). Tato diplomová práce se věnuje studiu nejen offline, ale i online prostředí. Fungováním TSM v souvislosti s internetem se zabývají Anne Schulz a Patrick Roessler, podle nichž internet poskytuje informace ohledně názorového klimatu. Podle autorů nelze nahradit diskuzi tváří v tvář internetovou komunikací, jež využívají stále nejvíce mladí lidé, protože dosud existuje velké množství lidí, kteří nemají přístup k internetu (staří lidé, chudí lidé) [Schulz, Roessler 2012: 346-349]. Na tento fenomén informační propasti upozorňuje např. Van Dijk [2005]. Podle něj nerovnosti mezi chudými a bohatými lidmi v rámci státu přetrvávají stále i s nástupem digitálních technologií. Digitální technologie propast mezi nimi naopak neustále prohlubují.

3 EXPERIMENT

Tato kapitola představuje výhody a nevýhody volby experimentálního designu pro testování TSM. Dále prezentuje efekty, které mohou zatěžovat design, a také popisuje, jak se při organizaci vlastního pokusu, těmto zkreslením podařilo vyhnout.

Experimentální design je v rámci zkoumání TSM velmi prospěšný. Samotné využití laboratorního experimentu může mít několik výhod i nevýhod. Výhodou je například možnost kontroly mnoha faktorů, která se provádí díky randomizaci a eliminuje tak narušující proměnné [Kish 1959: 332]. Randomizace je u mnou provedeného laboratorního pokusu zajištěna rozdělením studentů do 4 skupin podle vylosovaného kódu na kartě. Díky namíchání participantů, je tak zaručeno například rovnoměrné rozdělení pohlaví, oboru studia, ale i názorového rozvrstvení při diskuzi.

Výhodou experimentu je také to, že staví respondenty před reálnou diskuzi, ve které je zaručena: (a) silná kontrola všech ukazatelů, (b) flexibilita, (c) efektivnost a (d) silná statistická manipulace. Oproti tomu nevýhodou je jeho nepřirozenost a nízká externí validita [Kish 1959: 332]. Tzn.: Lidé se nerozhodli sami, že budou konverzovat a neutvořili spontánně debatní skupinu. Prvotní se při organizaci stala snaha, aby komunikace byla, co nejpřirozenější. Účastníkům bylo vysvětleno, že pokud se nechtějí vyjádřit, pak hovořit ve skupinách nemusí. Jelikož participanté byli studenti, mohla jim situace připomínat diskuzi ve škole na přednáškách či seminářích. Docházka na semináře a přednášky povětšinou není povinná a také se jí zúčastňují právě studenti, kteří mají o probíranou látku zájem. Konverzace nebyla nakonec, díky těmto pokynům organizátorů, nepřirozená a nereálná.

Při laboratorním experimentu musíme věnovat pozornost zkreslujícím efektům, dle Campbella jsou to: (a) historie, (b) zrání, (c) testování,

(d) instrumentace, (e) regrese, (f) selekce a (g) úmrtnosti [Campbella 1957: 298-300]. V české literatuře popisuje tyto efekty ve své knize: *Jak se vyrábí sociologická znalost* Miroslav Disman [2002].

- (a) *Efekt historie* odkazuje na události, které se stanou mezi prvním a druhým zkoumáním, jež mohou narušit odpovědi respondentů. Tomuto efektu bylo v diplomové práci zamezeno okamžitým navazováním všech fází výzkumu. Při porovnávání experimentů mezi sebou nehrozí efekt historie, protože nejsou dotazováni stejní účastníci.
- (b) *Efekt zrání* se liší od účinku *historie* tím, že v průběhu období mezi fázemi sběru dat účastník například zestárne, unaví se anebo začne mít jiné priority. Tato práce zamezuje zrání díky krátkému trvání experimentu (přibližně dvě hodiny) a okamžitému následování všech jeho fází.
- (c) *Efekt testování* lze vysvětlit na porovnávání rozdílů skóre u testů např. z matematiky, nebo IQ. Pokud dostanou zúčastnění k vyplnění podruhé stejný test, pak se jejich skóre může změnit díky tomu, že budou zveřejněny výsledky. V rámci vlastních experimentů nelze najít chybu testování, protože závěry z dotazníků nebyly mezi fázemi výzkumu zveřejňovány.
- (d) *Efekt instrumentace* hrozí většinou v případě, pokud se mezi dvěma experimentovanými obdobími někteří respondenti stanou více zkušenými, lépe se adaptují anebo se něco naučí. Vliv může mít také změna tazatelů nebo kodérů. Ve vlastním dotazníkovém šetření nelze nalézt tento efekt, protože účastníci vypisovali odpovědi anonymně a samostatně do elektronických dotazníků. Skupinové diskuze vedli dva moderátoři a proto je možné, že probíhaly s malými odlišnostmi. Moderátoři byli vyškoleni a instruováni, jakým způsobem komentovat diskuze a proto mohou tyto odlišnosti předpokládat pouze jako nepatrné.

- (e) *Efekt regrese* vzniká, pokud zvolíme jednu skupinu participantů nerovnoměrným způsobem (zvolíme např. extrémní případy). Této chybě zamezují pomocí nahodilého výběru účastníků a následné randomizaci.
- (f) *Efekt selekce* odkazuje také k výběru respondentů, ti nejsou ve výsledku ovlivněni podnětem, ale nějakými jinými charakteristikami. Řešením, pro vyvarování se s efektem selekce, je opět nahodilý výběr zúčastněných a namíchání respondentů.
- (g) *Efekt úmrtnosti* popisuje snížení původního počtu participantů, díky neochotě dále spolupracovat. Předjetí úmrtnosti ve vzorku se při vlastní organizaci podařilo díky peněžní odměně respondentů a kontrole vyplnění všech zadaných dotazníků.

[Campbella 1957: 298-300]

4 EXPERIMENTÁLNÍ DESIGN PŘI ZKOUMÁNÍ TSM

Tato kapitola popisuje texty, které mají shodné některé charakteristické rysy s touto diplomovou prací. Všechny články, zde uvedené se snaží o testování TSM a veřejného mínění přemýšlet jiným způsobem a ověřují je pomocí experimentálního designu nebo experimentální manipulace.

Albert C. Gunter a kolektiv ve svém článku *Congenial Public, Contrary press, and Biased Estimates of the Climate of Opinion* (Rovnocenná veřejnost, v rozporu s tlakem a zkreslené odhady o názorovém klimatu) zkoumají veřejné mínění a vliv médií na utvoření si obrazu o názorovém klimatu. Autoři používají klasický experimentální design pre-testu a post-testu k určení *vlivu médií* na utváření představy o převládajícím mínění ve společnosti. Experimentální skupina měla za úkol nastudovat literaturu o zvířecích právech. Kontrolní skupina dostala k četbě texty, které upřednostňovaly pokrok ve vědě na úkor testování některých chemických látek na živých zvířatech. Média jsou dle závěrů jasným ukazatelem rozložení veřejného mínění [Gunter a kolektiv 2001: 302, 305-306]. Článek zde zmiňují hlavně, protože veřejné mínění je důležitým prvkem TSM. Roli médií neopomíjí ve své práci popsat ani Elisabeth Noelle-Neumann [1974, 1977].

Většina autorů také při měření efektu TSM používá experimentální manipulaci, nebo nedokončený experiment spíše než klasický laboratorní pokus. Nedokončený experiment spočívá v organizaci dotazníkového šetření v první fázi a dotazu na ochotu vyjádřit se v následné diskuzi. I přes to, že jsou účastníci ujištěni, že následná konverzace proběhne, nikdy se tak v realitě skutečně nestane.

Leo W. Jeffres a kolektiv ve své terénní studii (field study) dotazují respondenty v přirozeném prostředí pomocí experimentální manipulace.

Toto prostředí není jako v případě teorie Elisabeth Noelle-Neumannové cesta ve vlaku, ale tazatelé zjišťují stanoviska participantů v kontextu obchodního centra, čekáren, na ulici, v kavárnách a tak dále. Veřejné mínění bylo zjišťováno ohledně soudního procesu s O. J. Simpsonem [Jeffres a kolektiv 1999: 118-119]. O. J. Simpson byl (etnicita- černocho) známý herec a bývalý hráč amerického fotbalu, který byl obviněn z vraždy své bývalé manželky Nicole Brown Simpsonové a Ronalda Goldmana. Verdikt byl vyřčen 3. října 1995 a zněl nevinen [Okeke-Ibezim 1997: 5]. Článek od Leo W. Jeffrese a kolektivu představuje jasně utvořené názorové klima při posuzování tohoto případu: majorita mezi černochoy věří v nevinu obžalovaného, majorita mezi bělochoy posuzuje O. J. Simpsona jako viného. V tomto jasně utvořeném názorovém klimatu používají autoři experimentální manipulaci v podobě namíchání etnicity tazatelů a dotazovaných. Pozorují, jak se změní odpovědi zúčastněných, pokud je dotazují členové jiné etnicity s odlišným míněním na tento případ. Výsledky hovoří v neprospěch TSM, protože nebyly nalezeny závěry, jež by potvrdzovaly předpokládanou spirálu mlčení mezi rasově polarizovanými skupinami [Jeffres a kolektiv 1999: 117-119, 127].

Andrew F. Hayes a kolektiv ve svém článku *Willingness to Express one's Opinion in a Realistic Situation as a Function of Perceived Support for that Opinion* (Ochota vyjádřit své názory v realistické situaci jako funkce vnímané podpory tohoto mínění) vybízí v první fázi účastníky k seřazení šesti témat s ohledem na *vnímanou podporu vlastních stanovisek* (od největší vnímané podpory k nejmenší) a v druhé fázi je jejich úkolem opět seřadit tyto témata, ale tentokrát podle *ochoty o nich mluvit* v nadcházející diskuzi. Participantů jsou přesvědčeni, že bude následovat konverzace, ale ta se nikdy neuskuteční. Pro autory je tato situace velmi realistická, což lze vyčíst i z pojmenování článku, ale experimenty provedené v diplomové práci jsou realističtější, protože sledují skutečně komunikace [Hayes a kolektiv 2001: 48].

Velmi podobným způsobem jako Andrew F. Hayes a kolektiv [2001] organizovali sběr dat i Shirley S. Ho a Douglas M. McLeod [2008] ve svém článku *Social- Psychological Influences on Opinion Expression in Face-to-Face and Computer-Mediated Communication* (Sociálně psychologické vlivy na vyjádření mínění v komunikaci tváří v tvář a počítačově zprostředkované komunikaci), ovšem s rozdílem kontrastování dvou prostředí (online a offline konverzace). Na *míru vyjádření se* v určitém kontextu může mít podle autorů vliv: *strach z izolace, úzkost komunikovat a vnímaná podpora názorů v přítomnosti a budoucnosti*. Sběr dat probíhal ve dvou fázích. První fáze spočívala ve vyplnění dotazníku (tedy demografických údajů, úrovně využívání médií, názorech na téma a individuálních předpokladech). Autoři dále ujistili účastníky, že se v následující fázi budou vyjadřovat o otázce legalizace manželství u párů se stejným pohlavím. Polovina respondentů měla poté možnost hovořit v online prostředí a druhé polovině bylo sděleno, že v další fázi budou moci debatovat tváří v tvář. Všichni zúčastnění měli zadání určit na škále jejich ochotu komentovat nepopulární (minoritní) mínění. Výsledky stanovují offline konverzaci jako méně populární: Vysoký strach z izolace vede k menší ochotě vyjádřit se tváří v tvář. Na míru vyjádření se v počítačově zprostředkované komunikaci nemá strach z izolace téměř žádný vliv [Ho, McLeod 2008: 190-193, 198-201].

Jediný článek, který diskuzi v rámci experimentu opravdu zrealizoval, byl vydán jako výzkumná poznámka (Research Note) v časopise *International Journal of Public Opinion Research* autory Michaellem McDevitem a kolektivem [2003]. Subjektem šetření bylo 48 vysokoškolských studentů rozdělených do dvou skupin podle výsledků dotazníku, který byl vyplněn v první fázi: (a) pro život a (b) pro volby u tématu potratu. Poté byli participanti rozčleněni do skupin po šesti lidech s osazením čtyř zastánců majority a dvou minoritních členů. Polovina respondentů se vyjadřovala ve skupinách v internetově zprostředkované komunikaci (online) a

polovina komunikovala tváří v tvář (offline). Hypotézy předpokládají: (1) zdrženlivost minority ve srovnání s majoritou a (2) počítačovou diskuzi označují za prostředí, kde se účastníci méně ochotně projevují. Tyto hypotézy se také autorům následně potvrdily [McDevitt a kolektiv 2003: 454, 459-460].

5 METODOLOGIE

Data byla sebrána pomocí dvou experimentů. Ty proběhly v období dvouletého intervalu. První pokus byl součástí bakalářské práce a uskutečnil se 26. listopadu 2012 a zúčastnilo se jej 42 studentů Západočeské univerzity v Plzni. Druhý pokus byl zorganizován na 2. dubna 2014 a podílelo se na něm 43 vysokoškolských studentů ze Západočeské univerzity. Oba proběhly v komplexu budov Západočeské univerzity: Husova 11, Tylova 15 a Tylova 18 v Plzni. Experiment probíhal vždy v pěti fázích. Tyto fáze zahrnovaly: vyplnění dotazníků, internetově zprostředkovanou diskuzi a komunikaci tváří v tvář. Podrobně bude laboratorní experiment popsán v podkapitole 5.2 Design experimentu.

5.1 Respondenti

Všichni respondenti výzkumu se přihlásili dobrovolně. Informace o konání obou experimentů byly zveřejněny na webové stránce www.facebook.com v otevřené skupině Západočeská univerzita v Plzni, která má ke dni 22. 3. 2015 celkem 4812 členů, ve skupině Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta právnická s 554 členy k datu 22. 3. 2015 a ve skupině Západočeská univerzita v Plzni (zařazení: vysoká škola a univerzita- 2786 členů ke dni 22. 3. 2015). Dále byly tyto informace sdíleny na Nezávislém studentském informačním serveru Západočeské univerzity v Plzni www.dione.zcu.cz. Předpokládám, že informace se mohly mezi studenty také šířit ústní formou. Zveřejněné oznámení obsahovalo místo a čas konání experimentu, výši odměny za účast a představilo nutnost mít studentský status na Západočeské univerzitě v Plzni. Všichni účastníci se museli v průběhu pokusu přihlásit v počítačových učebnách pomocí hesla poskytnutého univerzitou, čímž se potvrdilo, že participantí zde skutečně v současnosti studují.

Respondenty motivovala dle mého mínění nejvíce peněžní odměna. Všichni účastníci také museli poskytnout kontaktní email, který posloužil k rozeslání informačního listu, k připomenutí data konání, ale také k potvrzení účasti. Studenti byli v prvním experimentu odměněni 150, Kč za aktivní účast (vyplnění všech tří dotazníků) a v druhém bylo možné díky grantové finanční podpoře respondenty vyplatit 200,- Kč za aktivní účast. Pohlaví bylo v prvním laboratorním pokusu nerovné 29 žen a 13 mužů. V druhém bylo pohlaví rozdělené více rovnoměrně 23 žen a 20 mužů. Nerovnoměrný poměr může být zapříčiněn obsazeností vysokých škol. V roce 2013 absolvovalo vysokou školu více žen než mužů v poměru přibližně 61% k 39%². Věk participantů se pohyboval v prvním pokusu v rozmezí od 19 do 24 let a v druhém od 19 do 26 let. Věk studentů se v obou termínech vyznačoval v grafu normálním rozdělením. Původní plánovaný počet zúčastněných byl 48, ale dorazilo vždy menší množství lidí i přes to, že bylo sjednáno více účastníků (jako náhradníci).

5.2 Design experimentu

V této podkapitole bude představen design sběru dat, který bude názorně popsán v Tab. 1. Kromě organizace, zde bude také představena provedená randomizace a postup při přípravě diskuzí a dotazníků.

5.2.1 Organizace

Experimenty byly organizovány stejným způsobem, aby jejich výsledky mohly být porovnány. Všichni účastníci prošli vždy několika fázemi výzkumu. V Tab. 1 nalezneme schéma experimentu, které bude dále popisováno. Při příchodu respondentů došlo pokaždé k jejich rozlosování do 4 podskupin, podle vylosované podskupiny se participantů přesunuli do místnosti, která jim byla určena k vyplňování dotazníků a k debatám. Dvě podskupiny vždy tvořily jednu skupinu. Podle této skupiny prošli partici-

---

² [http://www.czso.cz/csu/2014edicniplan.nsf/t/AA003F80C2/\\$File/30000414k04.pdf](http://www.czso.cz/csu/2014edicniplan.nsf/t/AA003F80C2/$File/30000414k04.pdf)

panti nejprve buď online nebo offline fází. Všichni respondenti vyplnili v průběhu tři dotazníky a diskutovali ve dvou prostředích.

Tab. 1 Schéma designu sběru dat

Fáze	Losování	1. Fáze	→	2. Fáze	→	3. Fáze	→	4. Fáze	→	5. Fáze
1. Skup.	1. Podskup.	1. Dotazník	→	1. Diskuze ON	→	2. Dotazník	→	2. Diskuze OFF	→	3. Dotazník
	2. Podskup.	1. Dotazník	→	1. Diskuze ON	→	2. Dotazník	→	2. Diskuze OFF	→	3. Dotazník
2. Skup.	3. Podskup.	1. Dotazník	→	2. Diskuze OFF	→	2. Dotazník	→	1. Diskuze ON	→	3. Dotazník
	4. Podskup.	1. Dotazník	→	2. Diskuze OFF	→	2. Dotazník	→	1. Diskuze ON	→	3. Dotazník

ZDROJ: Vlastní schéma

Poznámka: Diskuze ON a OFF zkratka pro ONLINE a OFFLINE prostředí;

Podskup.= Podskupina; Skup. = Skupina

Každý respondent si v počáteční fázi vylosoval kód, který ho doprovázel po zbytek dotazování a diskuzí. Kódy byly čtyř místné a logicky sestavené tak, aby odlišovaly právě čtyři uskupení. Na prvním místě kódu bylo vždy číslo označující počáteční podskupinu (1,2,3,4), na posledním místě číslo konečné podskupiny (druhá diskuze buď online anebo offline), mezi těmito dvěma čísly byly další dvě libovolné číslice, proto abychom mohli rozlišit jednotlivé studenty mezi sebou (Např. 1522, 1681, 2742, 2361, 3121, 3142, 4732, 4481). Randomizace bude podrobně vysvětlena v této kapitole (5.2.3). Participanti vyplňovali tyto kódy v dotaznících, v online fázi jako přezdívku uživatele na blogu a v offline fázi byl kód náhodně přidělen k očíslovanému místu od 1-12 v kruhu uspořádané focus group. Komunikace tváří v tvář zajišťovala anonymitu, protože student se nemusel vykazovat kódem a všechny minulé i budoucí diskuze tak nebyly s tímto kódem spojovány. Nikdo z členů jakékoliv konverzace tedy nevěděl, jaký respondent promlouvá pod kódem. Tento postup, ale také pomohl sledovat jednání účastníka ve všech fázích výzkumu.

Časová náročnost se pohybovala u dotazníků od 10 do 20 minut a u diskuze přibližně 40-45 minut. Správný průběh experimentů zajišťoval

organizační tým, který sestával z výzkumnice (Lucie Příbylová), vedoucího bakalářské a diplomové práce (PhDr. František Kalvas PhD.) a několika dalších pomocníků (5 pomocníků, kteří byli vyplaceni za pomoc 300,- Kč). Tři pomocníci byli určeni pro zaznamenávání do archů, jeden kontroloval aktivní účast respondentů a další se podílel na převádění participantů mezi učebnami. Zaznamenávání do archů probíhalo v průběhu komunikace ve focus group (zaznamenány byly odpovědi, jako souhlasí (kladné), či nesouhlasí (záporné) nebo nevyjádřil se k zadanému tématu, ale komentoval něco, co nebylo podstatou diskuze (nulová)- jako by respondent neřekl nic). Aktivní účast byla kontrolována na Google disku (www.google.cz), kam byly veškeré dotazníky odesílány. Organizační tým byl již před sběrem dat informován o úkolech, které všechny organizátory čekají při experimentu (jako například do jakých učeben mají směřovat účastníky, jakým způsobem zaznamenávat konverzaci tváří v tvář do záznamových archů, která témata budou v debatách použita a jaké bude jejich pořadí).

5.2.2 Příprava diskuzí

Internetově zprostředkované konverzace probíhaly v každém experimentu na čtyřech k tomu určených blogech. Čtyři blogy byly připraveny hlavně proto, aby diskuze probíhala vždy v uskupeních, která nepřesáhnou počet 12 účastníků. Pokud by byl počet komunikujících větší, pak by debata mohla být nepřehledná. Na blogy byli participanté směřováni pomocí odkazů vytvořených na serveru to.ly. Výhoda upravených odkazů na serveru je, že jsou krátké a lehké opisovatelné (Př. www.to.ly/hruE). Internetové adresy byly v prvním laboratorním pokusu: <http://lucie-pribylova.webnode.cz>, <http://lucie-pribylova2.webnode.cz/>, <http://lucie-pribylova3.webnode.cz/>, <http://lucie-pribylova4.webnode.cz/> a v druhém: <http://experiment-k-diplomove-praci.webnode.cz/>, <http://experiment-k-diplomove-praci2.webnode.cz/>, <http://experiment-k-diplomove-praci3.webnode.cz/>, <http://experiment-k-diplomove-praci4.webnode.cz/>

praci3.webnode.cz/, <http://experiment-k-diplomove-praci4.webnode.cz/>.

Všechny blogy byly v době odevzdání diplomové práce aktivní. Na blogech lze nalézt všechny konverzace, které k tématům proběhly. V každém z experimentů byly blogy vytvořené vizuálně stejně tak, aby na první pohled nebylo patrné, na kterém blogu respondent komunikuje. Participant tak nemohl být spojen ostatními účastníky s některou ze skupin. Diskuze byly předloženy dvěma dobrovolníkům, kteří označili reakce studentů do záznamových archů buď jako kladné (souhlasí), záporné (nesouhlasí) anebo nulové (tzn.: nelze určit postoj respondenta, nebo se participant vyjádří k tématu, které není součástí výzkumu).

Skupiny utvářející focus group také neobsahovaly více než 12 respondentů. Důvodem tohoto opatření je nejenom prostor pro diskuzi, který se v počtu lidí větším než 12 snižuje, ale také vyměřený čas na komunikaci ohledně jednoho tématu, jenž se pohyboval v rozmezí mezi 5- 10 minut a který by neumožňoval vyjádření se většího počtu účastníků. Podskupiny konverzovaly odděleně v několika místnostech s kruhovým uspořádáním míst k sezení (každé místo bylo popsáno číslicí 1-12). Odpovědi (na otázky v debatách) do záznamových archů zaznamenávali vždy dva organizátoři, abychom mohli vyloučit zkreslení výzkumníkem. Studenti byli zaneseni do archu pod číslem míst. Ke spojení čísel míst s kódy zúčastněných došlo v etapě, kde všichni účastníci vypisovali na další karty číslo místa, které si vylosovali a jejich kódy.

5.2.3 Dotazníky

Dotazníky byly připraveny pomocí několika studií. V diplomové práci se snažím ověřit, zda je dotazníkové šetření, kterým testovali TSM jiní autoři, rovnocenné se zkoumáním TSM pomocí diskuzí ve dvou odlišných prostředích (online a offline). Proměnné budou podrobně popsány v podkapitole s názvem 5.6 Proměnné. Původní dotazník obsahoval v obou experimentech otázky na: *věk, pohlaví, obor studia, HMOV, ocho-*

tu k sebe-cenzuře, strach z izolace, PS škálu, zájem, informovanost, obeznámenost, názor a vnímanou podporu vlastních názorů. Většina proměnných byla konstruována stejným způsobem, jako v textech několika autorů (samozřejmě navíc byly zjišťovány demografické údaje), ale nakonec byla z celého dotazníku využita v diplomové práci pouze proměnná HMOV, inspirovaná proměnnou Francise Dalisaye a kolektivu [2012] s přidáním dalších tří kontextů pro hypotetickou diskuzi využití Sei-Hill Kimem [2012].

Další autoři, dle kterých byl původní dotazník konstruován, jsou Jörg Matthes a kolektiv [2012], již použili pro své měření několik proměnných. Nejzákladnější z nich, které se v dotazníku také vyskytovaly, jsou: *strach z izolace a ochota k sebe-cenzuře*. Strach z izolace byl testován pomocí pěti odpovědí ohledně strachu komunikovat na škále (1- Rozhodně souhlasím; 5- Rozhodně nesouhlasím) a ochota k sebe-cenzuře byla měřena dokonce pomocí osmi výroků a odpovědí na škále (1- Rozhodně souhlasím; 5- Rozhodně nesouhlasím). Takto konstruovaná proměnná strach z izolace se v bakalářské práci neukázala jako významná. Ochota k sebe-cenzuře působila na ochotu vyjádřit se pouze v offline komunikaci (tváří v tvář) u dvou témat (Romové, Vladimír Franz). Vliv proměnné vypadal následovně: Čím nižší ochota k sebe-cenzuře, tím vyšší je ochota vyjádřit se v konverzaci ve focus group. U tématu Romů, to bylo přibližně tak, že za každých pět bodů méně v ochotě k sebe-cenzuře, bude mít respondent o jednu promluvu v offline prostředí více (koeficient= -0,180***; *** $p < 0,001$). U tématu Vladimíra Franze, každých deset bodů méně v ochotě k sebe-cenzuře vede k jedné promluvě více v diskuzi tváří v tvář (koeficient= -0,114**; ** $p < 0,01$) [Příbylová 2013: 49-50].³ Nakonec se tedy ukázalo v bakalářské práci, že tyto proměnné nemají velký vliv a proto byly z další analýzy vyřazeny.

---

³ Tyto výsledky lze nalézt v Bakalářské práci mnou zpracované s názvem: Spirála mlčení v online světě (2013) v Tab. 9 a Tab. 10 na straně 49-50 (Model 2- offline).

V bakalářské práci byla v dotazníkové části také využita proměnná PS škála (osobnostní škála), kterou použil ve své studii *Měření názorového vůdcovství v českých sociologických výzkumech* Hynek Jeřábek [2003]. PS škála byla aplikována jako jedna z proměnných, díky níž byly elaborovány jednoduché vztahy (Tzn.: Vliv PS škály na vyjádření se online a nebo offline). PS škála spočívá v souhlasu či nesouhlasu s deseti výroky. Tyto výroky jsou: „1, Obvykle počítám s tím že to, co udělám, bude úspěšné. 2, Jen zřídka si nejsem jistý, jak se mám chovat. 3, Rád přijímám odpovědnost. 4, Rád se ujímám vedení při společných akcích. 5, S chutí přesvědčuji druhé o svém mínění. 6, Často zjišťuji, že se ostatní řídí podle mého vzoru. 7, Dovedu se dobře prosadit. 8, Jsem často o krok před ostatními. 9, Mám hodně věcí, které mi ostatní závidí. (Je toho hodně, co mi ostatní závidí). 10, Často dávám rady a doporučení ostatním“ [Jeřábek 2003: 694]. V případě osobnostní škály je počítáno s různými váhami pro různé výroky a odlišným počtem bodů pro souhlas i nesouhlas. Souhlasné odpovědi se vyskytují v rozmezí 12-18 bodů a nesouhlas pro výrok se pohybuje mezi 6-9 body. Maximální skóre dosahuje 149 bodů a minimální skóre je 75 bodů. [Jeřábek 2003: 694-695].

PS škála opět hrála roli v bakalářské práci pouze v prvních dvou tématech (Romové, Vladimír Franz) a pouze v jednom z prostředí (komunikaci ve focus group- offline). U tématu Romů: za každých 33 bodů více na PS škále (rozpětí bodů 75-149) má respondent o jednu promluvu více v offline prostředí (koeficient= 0,03*, * $p < 0,1$). Téma Vladimíra Franze se vyznačuje ve výsledcích stejným koeficientem [Příbylová 2013: 30-31].⁴ PS škála, tedy byla podstatná u některých témat, ale její význam není tak veliký, aby s ní nadále bylo pracováno i v diplomové práci.

---

⁴ Tyto výsledky lze nalézt v Bakalářské práci mnou zpracované s názvem: Spirála mlčení v online světě (2013) v Tab. 9 a Tab. 10 na straně 49-50 (Model 2- offline) a na straně 30-31 ve výsledcích.

5.2.3 Randomizace

Na začátku výzkumu probíhala náhodná randomizace účastníků do podskupin (losování kódů). Tato nahodilá randomizace pomohla rozdělit soubor tak, aby se nevyskytovalo v jedné podskupině pouze jedno pohlaví, lidé studující stejnou katedru anebo stejně staří participanti.

Při použití experimentálního designu bylo aplikováno i další nenáhodné namíchání respondentů. To bylo uskutečněno až při druhé diskuzi, kterou student prošel. Polovina participantů, kteří byli při první konverzaci součástí nějaké podskupiny, se přesunulo k jiné, tak aby spolu nekomunikovali opět ti stejní zúčastnění. Randomizace byla provedena pomocí kódů, které si na začátku účastníci vylosovali. Tyto čtyř místné kódy byly uspořádány tak, aby určily skupinu v první a druhé debatě. Jak již bylo popsáno v podkapitole 5.2.1 Organizace, na prvním místě byla vždy číslice popisující umístění při první konverzaci a na posledním místě zase číslo podskupiny při druhé komunikaci. Mezi první a poslední číslicí v kódu byla libovolná čísla. Kód zúčastněných, kteří diskutovali pokaždé v první podskupině, mohl vypadat např. takto 1211, 1541 nebo 1681. Respondenti mohli být namícháni pouze mezi prvním a druhým uskupením a třetím a čtvrtým, protože procházeli opačným pořadím konverzací (viz Tab. 1). Student, který nejprve promlouval v první a poté v druhé komunikační skupině mohl mít kód např.: 1252, 1792 anebo 1632. Tento krok napomáhá k anonymitě mezi účastníky a také k různorodosti rozhovorů.

Randomizace byla také provedena v případě všech témat. V dotaznících nikdy v žádné po sobě jdoucí otázce nebyla témata seřazena stejně. Namíchání témat mělo napomoci udržet pozornost respondentů při vyplňování dotazníkové části. Při diskuzích byla také témata zpřeházena ve všech podskupinách a konverzacích. Tento krok napomohl k tomu, že žádné z nich nebylo zodpovězeno pokaždé jako první.

5.3 Témata- první experiment

V této podkapitole (5.3) a následující (5.4) budou popsána témata, která byla použita při dvou laboratorních experimentech. Témata z prvního pokusu již byla popsána v bakalářské práci. Pro každý experiment byly zvoleny právě čtyři kontroverzní náměty. Jejich počet byl záměrně takto vysoký hlavně, protože některé z nich by se mohlo ukázat jako nevhodné i přes to, že bylo označeno za kontroverzní. V druhé části analýzy (5.7.2) musela být také některá témata vyřazena, protože se vyznačovala nevhodnou distribucí odpovědí od účastníků (tzn.: Nebylo možné jednoznačně určit majoritu a minoritu).

5.3.1 Romové

Prvním zvoleným tématem byli Romové a otázka, zda by se měly zpřísnit podmínky vyplácení jejich sociálních dávek. Nejčastěji jsou Romové pokládáni v ČR za etnickou menšinu, či nefavorizovanou sociální skupinu. Vedle materiální deprivace (např. špatný přístup na trh práce, bydlení) se tato komunita ocitá v pozici blokových příležitostí. Vyloučení z trhu práce je spjato s chudobou a zapříčiněno nízkou vzdělanostní a kvalifikační úrovní příslušníků romské komunity. Přístup k legálním zdrojům obživy se často omezuje právě na sociální dávky [Klíčová 2004: 95-103]. Romové jsou velmi těžce postiženi nezaměstnaností a lze říci, že od roku 1989 je pro některé z nich těžké plně se aklimatizovat na osobní odpovědnost, kterou demokratický stát poskytuje. Jednou ze strategií pro přizpůsobení se novým podmínkám je vystudování základní školy, poté nástup na úřad práce a následná trvalá nezaměstnanost, jež u nás dosahuje v této menšině 40-50% [Ševčíková 2004: 132-133].

Těsně před prvním experimentem (21. 11. 2012) česká média informovala, že většina lidí v ČR vnímá Romy negativně. 70% respondentů

výzkumu agentury STEM popsalo svůj vztah k Romům negativně.⁵ V době výzkumu (12. 11. 2012) také média hovořila o stěhování Romů ve městě Předlice z jimi zdevastovaného ghetta do ubytovny.⁶

5.3.2 Vladimír Franz

S druhým tématem byli respondenti dotazováni, jestli je podle nich přijatelné, aby se stal Vladimír Franz novým prezidentem ČR v roce 2013. Poprvé jsme měli možnost volit hlavu našeho státu přímou volbou a Vladimír Franz byl vážným kandidátem na tento post. Je možné, že některým lidem může připadat nevhodné tetování na obličeji tohoto kandidáta. Sám Vladimír Franz se vyjádřil ohledně svého tetování „Tetování je projevem svobodné vůle, nikomu druhému nezasahující do jeho svobod. Jde o výraz trvalého a neměnného rozhodnutí stát si za svým, a to v dobrém i zlém.“⁷

Česká republika je parlamentní republikou a politická moc proto náleží parlamentu a vládě. Hlava státu je hlavně reprezentantem a garantem řádu, ale není oprávněn k ustanovování vlastní politiky. [Wintr 2008: 25] Po problémech se zvolením prezidenta v roce 2003 a 2008 bylo přistoupeno právě k přímé volbě hlavy státu [Koudelka 2011: 38-39]. Média informovala (14. 11. 2012), že čtenáři iDnes.cz by volili nejčastěji Vladimíra Franze (16725 hlasů).⁸ V hypotetickém druhém kole dle iDnes.cz ze dne 18. 11. 2012 by vyhrál Vladimír Franz (55,7% hlasů) nad Karlem

---

⁵ Dostupné z: <http://www.novinky.cz/domaci/285483-romy-vnima-negativne-vetsina-lidi-ale-extremiste-ztraceni-podporu.html>

⁶ Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/romove-z-predlic-se-prestehovali-d4v-domaci.aspx?c=A121112_155955_usti-zpravy_alh

⁷ Dostupné z: <http://vladimirfranz.cz/bio/>

⁸ Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/prvni-kolo-prime-volby-na-idnes-vyhral-franz-f3g-domaci.aspx?c=A121114_134210_domaci_jw

Schwarzenbergem.⁹ Podle společnosti PPM factum, ale dosahuje Vladimír Franz až sedmé příčky (5,6% hlasů).¹⁰

5.3.3 Legalizace marihuany

Třetí téma diskutuje, zda by měla být v ČR úplně legalizována marihuana. V legislativě (v době prvního experimentu -27.11.2012) hovoří o návykových látkách a omezení zacházení s nimi Zákon č. 167/1998 Sb. Ten také stanovuje pravidla výzkumu, zpracování atd.. Zacházení s omamnými a psychotropními látkami je možné pouze na základě speciálního povolení, které vydává Ministerstvo zdravotnictví. Platná právní úprava zakazuje nepovolené držení omamných látek a stanovuje tak, za neoprávněné držení různě odstupňované sankce. Mírnější postih je například za trestný čin držení většího množství než malé pro vlastní potřebu. Jako přestupek je postihováno přechování látek v množství menším než malém pro vlastní potřebu uživatele, ale dochází zde podle § 11 odst. 1 písm. d), § 15, § 16 písm. b) a § 18 o přestupcích k odebrání omamné či psychotropní látky [Sotolář 2003: 59-60].

5.3.4 KSČM

Posledním zvoleným tématem bylo dění ohledně politické strany KSČM (Komunistická strana Čech a Moravy). Otázka: jsou lidé spokojeni s výsledky krajských voleb v roce 2012, kde v některých oblastech KSČM dominovala? Většina lidí je informována o historických událostech ohledně komunistické strany KSČ. I přesto, že se komunisté hlásili k pokračování masarykovského státu, nesplňovali jeho hlavní podmínky, jimiž jsou mnohonárodnostní řád a parlamentní demokracie. Se zvyšováním politického vlivu KSČ došlo k výrazným strukturálním změnám

---

⁹ Dostupné z: http://zpravy.idnes.cz/ctenari-chteji-za-prezidenta-franze-dbm-domaci.aspx?c=A121118_125507_domaci_jw

¹⁰ Dostupné z: <http://www.novinky.cz/domaci/284468-nejblize-k-hradu-maji-fischer-se-zemanem-okamura-je-treti.html>

v oblasti hospodářství, do nějž mohl stát poté více zasahovat [Rupnik 2002: 192-197, 206].

Proti výsledkům krajských voleb se uskutečnilo v době prvního experimentu mnoho demonstrací. Jeden z výrazných protikomunistických protestů proběhl mezi studenty koncem roku 2012 a začátkem roku 2013 na jihu Čech ve formě štafetové hladovky. Řetězový půst byl uskutečněn mezi více než 30 lidmi, kdy alespoň jeden člověk musel vždy vydržet 24 hodin bez jídla. Studentské hnutí odpovědné za protest pořádalo také happeningy, přednášky a demonstrace.¹¹

5.4 Témata- druhý experiment

5.4.1 Konflikt Ukrajina-Rusko

Téma Rusko-Ukrajinského konfliktu bylo dotazováno pomocí otázky: Podporovali byste zásah české armády společně s ostatními členy NATO na Krymu? V době těsně před výzkumem se rozhořely diskuze ohledně Rusko-Ukrajinského konfliktu. Již 9. března 2014 se objevila na serveru www.novinky.cz zpráva, že proukrajinské hnutí, které odmítá odpojení Krymu od Ukrajiny, bylo brutálně napadeno.¹² O den déle na stejném serveru šlo vyčíst z titulku denní zprávy: Chopte se zbraní, vyzval Ukrajince Chodorkovskij.¹³ Dne 10. března 2014 byly vypsány i další zprávy, které popisují na českém serveru tento konflikt. Další zpráva tohoto dne tedy představuje tři strategie Ukrajiny při jednáním s Ruskem: (a) první se zvažovalo jednání s Ruskem, (b) vyhlášení plné bojové pohotovosti v důsledku eskalace napětí na Krymu a (c) poslední variantou je přímý ruský útok na ukrajinské území, kterému by byla Ukrajina připrave-

---

¹¹ Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/ct24/regiony/209965-stafetova-hladovka-dalsi-protikomunisticky-protest-na-jihu-cech/>

¹² Dostupné z: <http://www.novinky.cz/zahranicni/evropa/329848-demonstranty-odmitajici-odtrzeni-krymu-brutalne-napadli.html>

¹³ Dostupné z: <http://www.novinky.cz/zahranicni/evropa/329960-chopte-se-zbrani-vyzval-ukrajince-chodorkovskij.html>

na podle zpráv ukrajinského ministerstva obrany vzdorovat¹⁴. Důležitou zprávou tohoto dne je i odhad počtu ruských vojáků, kteří se pohybují v oblasti Krymu. Pentagon tipuje počet jednotek na Krymu na 20 tisíc. Rusko ovšem tvrdí, že na Krymu má pouze trvale umístěné jednotky v Sevastopolu. „O rusky hovořících ozbrojencích, kteří se po Krymu přesouvají v uniformách bez označení a v autech s ruskými vojenskými SPZ, říká (Rusko), že je to místní domobrana.“¹⁵

Názor českých občanů popisuje článek ze dne 11. března 2014 s názvem: Na liberecké radnici visí obří Putin s hitlerovským knírkem. Plachtu vyvěsilo sdružení Dekomunizace jako podporu ukrajinskému lidu.¹⁶

5.4.2 Živnostníci

Druhá otázka směřuje k zvýšení daní pro živnostníky: Je podle Vás vhodný a spravedlivý návrh na doplnění peněz do státního rozpočtu pomocí zvýšení daní pro živnostníky? Na toto téma bylo upozorněno v internetovém článku ze dne 27. března 2014. Návrh podala Asociace samotných odborů (ASO) a konkrétně navrhovala celoplošné danění živnostníků ve výši 1000,- Kč na měsíc, což by přidalo do státního rozpočtu nejméně deset miliard.¹⁷

5.4.3 Legalizace marihuany

Třetí otázka druhého experimentu se shoduje s otázkou, která byla dotazována v prvním pokusu (Měla by být v ČR úplně legalizována marihuana?). Nejdříve bylo konopí objeveno a používáno, poté se až utvořila

---

¹⁴ Dostupné z: <http://www.novinky.cz/zahranicni/evropa/329970-vojensti-strategove-na-ukrajine-zvazuji-tri-varianty-stretu-s-ruskem.html>

¹⁵ Dostupné z: <http://www.novinky.cz/zahranicni/evropa/329872-pentagon-na-krymu-je-20-tisic-ruskych-vojaku.html>

¹⁶ Dostupné z: <http://www.novinky.cz/domaci/330012-na-liberecke-radnici-visi-obri-putin-s-hitlerovskym-knirkem.html>

¹⁷ Dostupné z: <http://www.novinky.cz/domaci/331774-odbory-chteji-plosne-zdanit-zivnostniky-minimalne-tisicovkou-mesicne.html>

jeho kategorizace. Marihuana je psychoaktivní droga, která je ve většině zemí nelegální, ale přesto se těší velké oblibě (užívá jí přibližně 20 milionů lidí v USA a v Evropě a přibližně 1 milion lidí v dalších oblastech). THC má také léčivé účinky. Pomáhá například při zmírňování příznaků AIDS, mnohonásobné sklerózy a mnoha dalších. V roce 1996 byla v Kalifornii zlegalizovaná marihuana pro lékařské účely. V roce 1998 se přidalo k legalizaci pro medicínské léčení dalších 6 států v USA. V Amsterdamu například existují tak zvané „Coffee shop“, kde je dostupných dokonce několik druhů konopí ke koupi. Jeho užívání je nahlíženo více liberálně a dochází také k jeho postupné dekriminlizaci [Iversen 2000: 2-4].

Dekriminalizace marihuany proběhla díky aktivitě sociálních hnutí v USA. Dekriminalizace byla zvláště patrná mezi lety 1973-1978, protože 11 států USA snížilo trest za držení malého množství této lehké drogy [DiChiara a Galliher 1994: 41]. Dekriminalizaci prosazuje v ČR Ondřej Liška z politické Strany zelených. Jeden z článků, který se touto tématikou zabývá, napsala Anna Čurdová [2007]¹⁸ v Britských listech. Autorka je zastánkyní dekriminlizace marihuany, což neztotožňuje s její legalizací. Tento článek nejen, že se snaží poukázat na jiné legální lehké drogy, které ve srovnání s konopím nemají, tak ničivé důsledky pro organismus, ale také se snaží upozornit na data o míře jeho užívání a na historii, která je s touto psychoaktivní drogou spojená. Anna Čurdová také odkazuje na článek Jana Čulíka (2006)¹⁹ o zvýšení pravděpodobnosti duševních chorob při kouření marihuany. Čurdová tedy nepopírá, že konopí může mít negativní účinky na jeho uživatele a odkazuje i na články, které se tématice škodlivosti věnují.

Jedna skupina je proti legalizaci marihuany a to hlavně, protože nic nezmění, lidé ji budou dále kouřit a přibližně 10 % lidí, které zákaz kouře-

---

¹⁸ Dostupné z: <http://blisty.cz/art/37668.html>

¹⁹ Dostupné z: <http://blisty.cz/art/28298.html>

ní odrazilo, bude po její legalizaci marihuany užívat [Barber 1970: 106]. Proti legalizaci se postavil například prezident USA B. Obama. Podle americké vlády může mít legalizace neblahé účinky a je potřeba změnit spíše politiku od represivní k preventivní.²⁰ V ČR jsou proti legalizaci marihuany mladí lidovci (KDÚ-ČSL). KDÚ-ČSL bojuje za odstranění rozdílu mezi tvrdými a měkkými drogami (mezi které patří i konopí). Opozicí jí je v ČR právě Strana zelených.²¹ Před sběrem dat se na serveru www.novinky.cz zveřejnil také článek, který upozorňuje na problematiku požití marihuany před jízdou v autě. Kouření této lehké drogy může být za volantem problematické, protože výrazně snižuje rozpoznávací a ovládací schopnosti.²²

Druhá skupina je pro legalizaci a to hlavně, protože tvrdí, že marihuana je podle nich velmi užitečná rostlina. Má podle jejich podporovatelů velmi pozitivní vlastnosti a existuje pouze málo oblastí, kde by se pro ni nenašlo uplatnění. Marihuana je podle této skupiny jejich stoupenců velkou měrou pošpiněna médii. Média jdou podle příznivců ruku v ruce s lékařskými společnostmi, které prodávají drahé léky, jež bychom si mohli vyrábět sami doma z marihuany. Podle těchto lidí by bylo prospěšné marihuany (olej z ní) přidávat i do některých jídel, jako náhradu za „neznámou chemii“. Občanské sdružení, které se představuje na internetových stránkách www.legalizace.cz je také pro dekriminizaci, léčení pomocí marihuany, ale propaguje i stavy změněného vědomí, které jsou podle tohoto sdružení důležité pro růst osobnosti.²³

---

²⁰ Dostupné z: <http://www.novinky.cz/zahranicni/amerika/199954-obama-je-proti-legalizaci-marihuany.html>

²¹ Dostupné z: <http://www.parlamentnilisty.cz/zpravy/Mladi-lidovci-Boj-proti-marihuane-homosexualem-i-islam-169529>

²² Dostupné z: <http://www.novinky.cz/domaci/329955-ridici-pod-vlivem-marihuany-nerozpoznaji-cervenou-barvu.html>

²³ Dostupné z: <http://www.legalizace.cz/o-webu/nas-cil/>

5.4.4 Eutanazie

Otázka dotazující se na eutanazii zněla: Pokud člověk zažádá v případě nesnesitelných, či nevléčitelných chorob o eutanazii, měla by mu být poskytnuta? Eutanazie není v ČR legální a lékařská komora s ní nesouhlasí. Podle knihy Radka Ptáčka a kolektivu [2012] je riziko jejího zneužití obrovské a při dobré paliativní péči (podle kolektivu autorů) pro ni ani nezbyvá příliš argumentů. Každý lékař na území ČR musí dodržovat Etický kodex ČLK, jehož součástí je i zákaz eutanazie a asistované sebevraždy (jsou pokládány za trestný čin) [Ptáček a kolektiv 2012: 14, 17]. Paliativní péče je v případě nevléčitelných chorob určena k rehabilitaci nemocného do té míry, do jaké je to možné (tzn. zmírnit příznaky, tak aby i v poslední fázi choroby byla zajištěna, co nejlepší kvalita jeho života). „Prvořadým úkolem (paliativní péče) je kontrola bolesti, nebo jiných symptomů a psychických sociálních a spirituálních problémů“ [Munzarová 2005: 62].

5.4.5 Nedostatek školek

Tato otázka byla dotazována navíc a pouze v online konverzacích. Důvodem zařazení otázky bylo získání času, než se všichni respondenti připojí na blog po vyplnění dotazníku. Nakonec nebylo ani přistoupeno k analýze tohoto námětu. Otázka ohledně tématu zněla: Mají být zvyšovány počty školek pomocí tzv. hlídacích skupin, kde není stanovený výchovný program? Dne 11. března 2014 byl uveřejněn článek, podle něhož je prioritou Úřadu ministra pro lidská práva a legislativu Jiřího Dienstbiera (ČSSD) uzákonit garantované místo ve školce pro děti od dvou let.²⁴ Hlídací skupiny, které byly navrhované, jako alternativa školek se

---

²⁴ Dostupné z: <http://www.novinky.cz/domaci/330042-deti-maji-mit-pravo-na-misto-ve-skolce-dienstbier-to-chce-uzakomit.html>

sice vyplatí, ale slouží pouze na hlídání a není zde pevně stanoven výchovný program.²⁵

5.5 Financování

Experimenty byly financovány z Vnitřního grantového řízení Fakulty filozofické Západočeské univerzity v Plzni (VGŘ) a Studentské grantové soutěže (SGS-2014-071). Z těchto grantů, byli zaplacení respondenti, pomocníci, učebny a laboratoře, náklady na tisk a korekturu, cesty a ubytování na dvou konferencích (CEECOM- Polsko- Vratislav, WAPOR- Francie- Nice), kde byly prezentovány závěry.

5.6 Proměnné

Podkapitola Proměnné představí všechny využití proměnné jak v první, tak v druhé části analýzy. V první části je kladen důraz na určování nejvhodnější metody pro zkoumání TSM (5.6.1). Druhá část testuje TSM pomocí zařazení respondentů mezi majoritu nebo minoritu a vliv tohoto zařazení na ne/vyjádření se v reálné diskuzi (5.6.2).

5.6.1. Proměnné pro první část analýzy metod TSM

První závislou proměnnou ve výzkumu je *mluvení online* (na blogu). Tato proměnná značí, v kolika tématech (ze čtyř) se zúčastnění vyjádřili alespoň jednou promluvou (první experiment: minimum= 2; maximum= 4; průměr= 3,55; Směrodatná odchylka= 0,67; druhý experiment: minimum= 0; maximum= 4; průměr= 3,33; Směrodatná odchylka= 0,84). Druhá závislá proměnná je *mluvení offline* (tváří v tvář). Taktéž měří, zdali participant alespoň jednou hovoří k jednomu ze čtyř témat (první experiment: minimum= 0; maximum= 4; průměr= 2,38; Směrodatná odchylka= 1,27; druhý experiment: minimum= 0; maximum= 4; průměr= 2,16; Směrodatná

²⁵ Dostupné z: <http://www.novinky.cz/veda-skoly/292433-detske-skupiny-pro-predskolaky-se-vyplati-ale-jsou-jen-na-hlidani.html>

odchylka= 1,34). Obě proměnné představují účastníkově reálné komunikační chování.

První nezávislou proměnnou je pozice *HMOV* (*hypotetická míra ochoty vyjádřit se*) vyplněná v dotazníku. Tato ochota je latentní a složená ze čtyř mír vyjádření se ohledně všech témat. Proměnná byla tázána na úplném začátku výzkumu při dotazníkovém šetření, ještě před diskuzemi v obou prostředích (online a offline). Kontexty dotazované v této konkrétní ochotě vyjádřit se (*HMOV*) byly přebrány ze studie Sei-Hill Kima [2012] (online fórum, konverzace s přáteli a rozhovor pro TV) v kombinaci s využitím několika dalších prostředí, které používal anebo chtěl aplikovat Francis Dalisay a kolektiv [2012] (veřejné shromáždění, vlak a autobus). Závislá proměnná ve výzkumu Dalisaye a kolektivu [2012] byla dotazována: „Byli byste ochotni vyjádřit své názory o vojenském nahromadění sil v Guamě v těchto kontextech a, veřejné shromáždění; b, TV interview; c, barbecue; d, restaurace? (1- nebyl bych ochoten/a; 7 byl bych ochoten/a)“ [Dalisay 2012: 334]. Měření probíhalo na sedmi bodové škále. V případě vlastního výzkumu byla použita pěti bodová škála (1- nebyl bych ochoten, 5- velmi ochoten). Autoři museli kvůli absenci železniční sítě a minimální přepravě v Guamě místo možnosti vlak a autobus zvolit za c, barbecue d, restaurace. Vlastní zkoumání se, ale vrací k možnostem vlak a autobus, protože v Plzni je možný a častý tento druh přepravy [Dalisay 2012: 334]. Odpovědi ve všech šesti kontextech byly nakonec sumarizovány do jedné proměnné (*HMOV*; minimum= 6; maximum= 30).

Následovat budou statistiky pro hypotetickou *míru ochoty vyjádřit se* (*HMOV*) pro všechna témata ve dvou experimentech: (1) první experiment: Romové (minimum=10; maximum= 30; průměr= 18,48; směrodatná odchylka= 5,24), Vladimír Franz (minimum=11; maximum= 30; průměr= 19,10; směrodatná odchylka= 5,52), legalizace marihuany (mini-

mum=11; maximum= 30; průměr= 19,79; směrodatná odchylka= 4,90), KSČM (minimum=8; maximum= 30; průměr= 18,00; směrodatná odchylka= 6,31); (2) druhý experiment: konflikt Rusko-Ukrajina (minimum=7; maximum= 28; průměr= 16,79; směrodatná odchylka= 5,29), živnostníci (minimum=6; maximum= 30; průměr= 14,63; směrodatná odchylka= 5,58), legalizace marihuany (minimum=8; maximum= 30; průměr= 19,09; směrodatná odchylka= 5,74) a eutanazie (minimum=7; maximum= 30; průměr= 17,53; směrodatná odchylka= 5,74).

Druhou nezávislou proměnnou při analýze je *pořadí*, ve kterém participanti prošli částmi výzkumu. Polovina účastníků nejprve hovořila tváří v tvář, poté na internetovém blogu a druhá polovina naopak. Studenti začínající komunikací na internetovém blogu byli označeni jako 1. Participanti startující ve focus group (offline) jsou označeni jako 0.

5.6.2. Proměnné pro druhou část analýzy TSM

Závislou proměnnou ve výzkumu je *vyjádření se online a offline*. Tedy to, zda v online a offline prostředí vyjadřovali účastníci majoritní, či minoritní postoj anebo mlčeli. V obou prostředích bylo zaznamenáno, jestli se příslušný participant alespoň jednou vyjádří a ke které názorové pozici se kloní.

Tato závislá proměnná je srovnávána s *přináležením k majoritě/minoritě*. V prvním dotazníku účastníci experimentu vyplnili názor na všechna diskutovaná témata na škále 1–5, kde 1 a 2 byl odstupňovaný nesouhlas, 3 byla odpověď „Nevím“ a 4 a 5 byl odstupňovaný souhlas. Pro účely analýzy byla provedena následující kategorizace: (a) 1. a 2. kategorie byly sloučeny a pojmenovány jako nesouhlas a (b) podobně byly kategorie 4 a 5 sjednoceny jako souhlas. Poté byla jako majoritní označena názorová pozice, kterou zastávalo alespoň 22 participantů. Opačná pozice byla určena jako minoritní.

Nezávislá proměnná, která kontroluje design experimentu, je opět již využitě *pořadí* prostředí (viz 5.6.1).

5.7 Metody analýzy

V této podkapitole budou představeny metody, které byly použity při analyzování laboratorního experimentu. Při analýze byl pro všechny výpočty aplikován program STATA 12. Výpočet dat byl v diplomové práci proveden ve dvou částech. V první části se jako nejdůležitější cíl jeví: Zjistit jaká metoda je nejvhodnější pro zkoumání spirály mlčení (dotazníkové šetření s HMOV, obsahová analýza online diskuze anebo offline konverzace ve focus group). Metoda výpočtu dat bude podrobně popsána v podkapitole 5.7.1. Analýza vhodnosti metod TSM. Součástí druhé poloviny analýzy je reálné ověřování TSM pomocí rozdělení vzorku participantů mezi majoritu a minoritu. U členů majority/minority je kontrolováno procento studentů, kteří se drží svého názorů v diskuzích, již změni stanovisko anebo mlčí. Podrobný popis metody výpočtu dat nalezneme v podkapitole 5.7.2. Analýza TSM.

5.7.1. Analýza vhodnosti metod TSM

Prvním krokem analýzy je ukázat sílu vztahů mezi všemi nezávislými proměnnými v *korelaci*. Dle Marie Budíkové a kolektivu je korelace vhodnou mírou pro zjišťování lineární závislosti náhodných veličin [Budíková a kolektiv 2010: 227]. Hlavním účelem korelace je v tomto případě potvrzení toho, že nezávislé proměnné (*ochota vyjádřit se HMOV ke čtyřem tématům v dotazníku*) lze spojit do jedné latentní proměnné. Silná statistická významnost by znamenala, (a) že lze mluvit o společném charakteristickém rysu nezávislých proměnných a (b) také, že ochotu vyjádřit se (nezávislá proměnná) lze dotazovat stejným způsobem, který je inspirovaný Francisem Dalisayem a kolektivem [2012] a ostatními autory využívající tradiční metody pro výzkum TSM. Žádná korelace by naopak

značila, že u témat nelze ochotu vyjádřit se v dotazníku spojit v jednu latentní proměnnou. Tzn.: existuje pouze hypotetická ochota mluvit (vypsána v dotazníku) ohledně specifických otázek.

H1: Hypotetická míra ochoty vyjádřit se (HMOV) vypsána v dotazníku má společnou charakteristickou vlastnost díky, které lze nezávislé proměnné spojit do jedné latentní proměnné (silná korelace).

Za druhé bylo zjišťováno, zda závislé proměnné *mluvení online a offline* korelují s *latentní proměnnou HMOV*. Lze předpokládat, že vyplněná HMOV v dotazníku, bude významně ovlivňovat míru ochoty konverzovat (online i offline). Pokud by se prokázala silná statistická významnost mezi závislými a nezávislými proměnnými, pak bychom mohli díky HMOV lehkou předpovědět reálné chování respondentů. Pokud by korelace nebyla prokázána, znamenalo by to, že lidé nejsou schopni v dotazníku předpovědět jejich reálnou ochotu diskutovat ohledně kontroverzních témat.

H2: Podle literatury existuje rozdíl mezi reálným chováním a dotazováním se na hypotetické otázky (v dotazníku)- Tzn.: korelace mezi závislými a nezávislými proměnnými nebude platná.

Za třetí bude zjištěno, zda míra vyjádření se v online prostředí koreluje s offline prostředím (tzn.: jestli je respondent ve stejné míře ochotný mluvit v obou prostředích). Cílem je zjistit, jestli je možné z chování v jednom prostředí předpovídat jednání v druhém. Pokud by se tedy korelace ukázala silně statisticky významná, mohli bychom při zkoumání TSM použít pouze online prostředí (informace z online sběru dat jsou rychleji zpracovatelné a náklady na jejich získání jsou menší). Bez korelace nelze tvrdit, že oba kontexty fungují stejným způsobem a měli bychom nadále využívat pro kontrolu chování obě prostředí.

H3: Některé studie předpokládají, že lidé jednají v online kontextu jiným způsobem, než v offline- neexistuje korelace mezi těmito dvěma závislými proměnnými.

Nakonec je pro ověřování designu použita kontrolní proměnná *pořadí*, ve kterých participanti prošli částmi experimentu (diskutovali nejprve v online/offline komunikaci? viz.: schéma v Tab.1). Silná významnost korelace by signalizovala problém v našem výzkumném designu. Pokud by mělo pořadí vliv na latentní proměnnou ochotu vyjádřit se (HMOV) z dotazníku, pak by to mohlo znamenat, že participanti nejsou distribuováni podle skupin. Pokud by pořadí korelovalo se závislou proměnnou, značilo by to, že aktivita studentů je závislá na pořadí diskuze. Pokud se korelace neprokáže, znamená to, že výsledky nejsou závislé na pořadí komunikujících skupin.

H4: Výzkumný design nemá vliv na výsledky našeho šetření- neexistuje korelace pořadí a dalších proměnných.

Protože používání korelační analýzy je problematické pro zkoumání kauzálních vztahů, dále je využito *strukturní modelování*. Strukturní modelování zkoumá vztahy mezi proměnnými a také, jak proměnné vznikají a na základě této jejich konstrukce ovlivňují další proměnné přidané do modelu. Strukturní modelování je v podstatě složené z metod *pěšinkové* a *faktorové analýzy* [Schumacker a Lomax 2010: 2-4]. Dále popíši faktorovou a pěšinkovou analýzu. Faktorová analýza umí velmi dobře nalézt spojení mezi proměnnými. Tyto spojení představuje ve sloupcích, kterým se říká faktory. Tato analýza není většinou používána pro ověřování hypotéz, ale spíše pro jejich formování [Disman 2011: 273]. Pěšinková analýza představuje vztahy mezi proměnnými a jejím výsledkem jsou matematicky vyčíslené spojitosti. Všechny vztahy jsou graficky vykresleny v jednom modelu, který propojuje veškeré proměnné. „Pěšinková analýza vykresluje matematický model, u kterého je předpokládáno, že vysvětlí

korelace mezi proměnnými“ [Olobatuyi 2006: 11-12]. Ve strukturním modelu, který je součástí diplomové práce, bude viditelné, jestli je možné zformovat latentní HMOV z dotazníku (H1), vliv této ochoty na závislé proměnné (H2), vztah mezi závislými proměnnými (H3) a vliv pořadí na online a offline konverzaci (H4) (vše viditelné v modelu 1).

Strukturní model byl vytvořen následovně. Nejdříve byl zvolen průměr latentní proměnné HMOV v dotazníku (18,0). Tento průměr je středovým bodem škál všech čtyř nezávislých proměnných. Její rozptyl byl stanoven na 30,0, protože tato hodnota je velmi blízko rozptylu všech čtyř nezávislých proměnných. V případě, že tyto parametry nebyly použity, měří strukturní model pouze vztah latentního vzorce a jedné jeho nezávislé proměnné a proto by nemohla být dále testována hypotéza (H1).

Na strukturních modelech byl spuštěn také Doornik-Hansen omnibus test, který určil, že proměnné nejsou normálně rozdělené. Mardiasův test poukázal na problém s šikmostí, špičatost neporušuje v modelech podmínky normality. Díky porušení normality byla zvolena metoda „asymptotic distribution free“ (ADF), která je robustnější proti problémům s normální distribucí. K vyčíslení a testování byl použit program STATA 12.

Důležitým předpokladem fungujícího strukturního modelu je, že distribuce proměnných musí být vícerozměrně normální. Nenaplnění normality proměnných může vést k neadekvátní evaluaci modelu. Jedním z řešení problému s normalitou je použití právě asymptotic distribution-free (ADF), metoda pro kterou předpoklad normality nemusí být naplněn [Hoyle 1995: 147] (asymptotický- chová se jako „mezní poloha tečny kuželosečky, přímka, která se ke kuželosečce neomezeně blíží, ale nemá s ní žádný společný bod“ [Zahradníček, TZ- one 2013: 69]; kuželosečka- „Křivka, která vznikne, když rovina protne kužel. V závislosti na úhlu roviny mohou existovat různé kuželosečky: parabola, elipsa, kružnice nebo

hyperbola „[Askew, Ebbuttová 2012: 176]). Jako metoda zkoumající standardní chybu koeficientu byla použita *observed information matrix* (OIM) (pozorovaná informační matice), která je výchozí pro odhad strukturního modelu v programu STATA 12 a která je přísnější než *expected information matrix option* (EIM) (očekávaná varianta informační matice). Použití OIM k určení standardní chyby, je ve většině případů preferováno [Hancock, Mueller 2013: 501].

5.7.2. Analýza TSM

Metody analýzy: (1) První metodou, která ověřuje, zda studenti vyplnili v rámci tří dotazníků stejné názory, je *korelace*. Ta napomáhá zjistit, jestli jsou na sobě závislé postoje zaznamenané ve třech po sobě jdoucích dotaznících. Časová následnost jednotlivých proměnných je tedy kontrolována samotným designem experimentu. Korelací je také měřena míra shody mezi jednotlivými dotazováními, postačí tedy korelační koeficient a není třeba používat sofistikovanější metody, které by napomáhali rozplést síť kauzálních vztahů (např. strukturní modelování). Korelace je vypočítána pomocí statistického programu STATA 12. (2) Pomocí OLS regresní analýzy zjišťují, jakou roli v rámci experimentálního designu hraje kontrolní proměnná pořadí, ve kterém respondenti diskutují ve dvou prostředích. Tzn., zda existuje rozdíl mezi ochotou vyjádřit se, pokud participant nejprve komunikuje online a poté offline, než když diskutuje nejprve offline a poté online. Regresní analýza je opět vypočítána v programu STATA 12. (3) Třetí metoda, χ^2 test, již nekontroluje design, ale ověřuje statistickou spolehlivost rozdílů mezi vyjadřováním majority a minority v online a offline prostředích.

V analýze TSM je měřen kontrast mezi vyjádřením svého názoru v dotazníku a chováním v diskuzích online a offline. Proces spirály mlčení představuje nátlak na minoritní skupinu, která se obává vyjádřit své minoritní stanovisko a raději mlčí, než aby vyjádřila v diskuzi menšinový názor:

H5: Účastníci, kteří vyjádřili v dotazníku minoritní názor, budou častěji v konverzacích online a offline mlčet nebo se připojovat k majoritě ve srovnání s majoritou, která nebude tak často mlčet či se připojovat k názoru minority.

Online prostředí je dle Shirley S. Ho a Douglas M. McLeoda [2008] více anonymní a proto, zde nehraje strach z izolace takovou roli. Předpokládám tedy, že:

H6: Všichni respondenti raději vyjádří svůj názor online než offline.

Při analýze dat však nejsou využita všechna již zmíněná témata v podkapitole 5.3 a 5.4. Pro konstrukci proměnných bylo potřeba, aby k tématu existovala jasně vyprofilovaná majorita, tedy aby jedna názorová pozice měla mezi účastníky nadpoloviční většinu zastánců. Ke každému tématu bylo možné uvést souhlasné nebo zamítavé stanovisko a také odpovědět: „Nevím“. Za jasně vyprofilovanou majoritu je považováno takové stanovisko, které má více zastánců, než kolik tvoří součet odpovědí u zbylých dvou možností. Jelikož se experimentů účastnilo 42 a 43 účastníků, bylo třeba, aby se ke stanovisku přihlásilo alespoň 22 zastánců, aby byl požadavek na jasně vyprofilovanou majoritu naplněn.

Tyto požadavky nenaplnila tři témata. Ani v jediném experimentu jej nenaplnilo téma legalizace marihuany. Během prvního experimentu to bylo proto, že 10 účastníků odpovědělo „Nevím“. Ve druhém nevěděl, ke které názorové pozici se připojit sice pouze jediný respondent, avšak zastánců i odpůrců byl naprosto shodný počet: 21. Z druhého experimentu muselo být také vyloučeno téma zdanění živnostníků. Odpověď „Nevím“ zvolilo 19 participantů, proto nebylo opět možné o jasně vyprofilované majoritě rozhodnout.

5.8 Etika výzkumu

Výzkum splňuje podmínky etického výzkumu, protože zachovává vědeckou objektivitu výzkumu, nepřekračuje své schopnosti ani kompetence, respektuje práva a soukromí respondentů (zajišťuje anonymitu), nepoškozuje participanty, zacházení s výzkumnými daty je pouze v rukou výzkumnice a vedoucího bakalářské a diplomové práce, přiznává finanční zdroje, kterými byli oceňováni účastníci a pomocníci [Jeřábek 1992: 123].

Anonymita byla zajištěna pomocí převedení jmen do číselných kódů. Kódy používali studenti pro vykazování se ve všech fázích výzkumu a ani respondenti mezi sebou kódy neznali. Tzn. V diskuzi na blogu používali kód jako jméno, v dotazníku také jako zařazení a nejsložitější bylo kódování při focus group, kde byly kódy přiřazeny k místům na sezení (participant využíval při konverzaci číslo místa k sezení).

6 VÝSLEDKY

V této nejdůležitější kapitole budou popsány nejzajímavější výsledky. Oproti bakalářské práci se závěry v diplomové práci liší. Bakalářská práce předvedla na prvním experimentu hlavně tabulky s logistickou regresní analýzou, díky které bylo možné určit vztahy mezi proměnnými. Zatímco nejdůležitějším výsledkem bakalářské práce bylo, že TSM probíhá odlišným způsobem v online a offline prostředí (online prostředí je více nahodilé) a také, že není možné využívat při testování TSM pouze jednoho tématu [Příbylová 2013: 38]. Diplomová práce má mnohem vyšší aspirace. Snaží se určit nejenom, jaké prostředí je nutno využít při výzkumu TSM (podkapitola 6.1), ale také testuje, jak se proměňuje reálná ochota sdělit své názory, podle přináležení k majoritě, či minoritě (podkapitola 6.2).

6.1 Výsledky z první části analýzy metody TSM

Korelace

První využitou analytickou metodou byla korelace. Výsledky korelace jsou velmi slibné.

H1: Hypotetická ochota vyjádřit se vypsaná v dotazníku má společnou charakteristickou vlastnost díky, které lze nezávislé proměnné spojit do jedné latentní proměnné (silná korelace).

H1 byla potvrzena v obou experimentech (Tab. 2 a Tab. 3), protože koeficienty všech nezávislých proměnných (ochota vyjádřit se vyplněná v dotazníku o čtyřech tématech) jsou vysoké a mají také silnou statistickou významnost. Tzn.: Pokud je někdo ochotný diskutovat ohledně jednoho tématu, pak je také přibližně stejnou měrou ochotný diskutovat o dalším ze čtyř zvolených kontroverzních témat.

Tab. 2 Výsledky korelace všech proměnných z první části analýzy v prvním experimentu (N=42)

	Online	Offline	Romové	Prezident	Marihuana	Komunisté
Offline	0.27#					
Romové	0.26#	0.49***				
Prezident	0.08	0.37*	0.69***			
Marihuana	0.31*	0.50***	0.61***	0.71***		
Komunisté	0.01	0.44**	0.72***	0.78***	0.57***	
Pořadí	-0.21	-0.06	0.11	0.01	0.04	0.17

Poznámka: # $p < 0.10$, * $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$.

Tab. 3 Výsledky korelace všech proměnných z první části analýzy v druhém experimentu (N=43)

	Online	Offline	R-U konflikt	Živnostníci	Marihuana	Eutanazie
Offline	0.23					
R-U konflikt	0.13	0.5312 ***				
Živnostníci	0.21	0.3133 *	0.5588 ***			
Marihuana	0.256 #	0.402 **	0.6783 ***	0.465 **		
Eutanazie	0.25	0.3656 *	0.5927 ***	0.4434 **	0.7442 ***	
Pořadí	0.01	-0.14	-0.07	0.25	-0.03	-0.05

Poznámka: # $p < 0.10$, * $p < 0.05$, ** $p < 0.01$, *** $p < 0.001$.

H2: Podle literatury existuje rozdíl mezi reálným chováním a dotazováním se na hypotetické otázky (v dotazníku)- Tzn.: korelace mezi závislými a nezávislými proměnnými nebude platná.

Již v bakalářské práci bylo ověřeno, že mluvení offline je v prvním experimentu silně korelované s HMOV vyplněnou v dotazníku, oproti tomu mluvení online mělo mnohem méně významné statistické ukazatele. Tzn.: Pokud lidé mají za úkol vyplnit v dotazníku HMOV, pak se tato hypotetická ochota shoduje s reálným vyjadřováním se v konverzaci tváří v tvář [Příbylová 2013: 38]. V diplomové práci se výsledky opakovaly i v druhém experimentu a opět se prokázala silná korelace HMOV (*hypotetických ochot vyjádřit se v dotazníku*) s *diskuzí ve focus group (offline)* a téměř žádný vztah nebyl objeven mezi HMOV a online rozhovorem (Tab. 3). H2 nebyla potvrzena, protože byla odhalena korelace mezi závislou a

nezávislými proměnnými. Tyto zjištění se neshodují s literaturou. Podle Támase Bodora [2012] v dotazníkové hypotetické ochotě vyjádřit se (v našem experimentu HMOV) nemohou a neumí participanti přesně předpovědět jejich reálné chování.

H3: Některé studie předpokládají, že lidé jednají v online kontextu jiným způsobem, než v offline- neexistuje korelace mezi těmito dvěma závislými proměnnými.

V bakalářské práci je korelace závislých proměnných provedená v rámci každého tématu zvlášť a ukazuje, že u některých témat je provázaná reálná míra vyjádření se v internetové komunikaci a tváří v tvář (online a offline). Nejvíce se vztah ukázal významný u tématu Vladimíra Franze. Tzn.: Pokud účastníci diskutovali o tématu volby prezidenta Vladimíra Franze online (na blogu), pak to zvyšuje pravděpodobnost, že budou ohledně něj komunikovat i tváří v tvář (Přibližně za každé dvě promluvy více online se zvyšuje počet promluv o jednu v offline prostředí; koeficient= 0,4, P hodnota= 0,009) [Příbylová 2013: 54]. Diplomová práce sjednocuje výsledky tak, že v konečném důsledku porovnává, ke kolika tématům se student alespoň jednou vyjádřil online anebo offline. V Tab. 2 bychom mohli nalézt velmi slabý náznak odmítnutí H3, protože se zde objevuje mezi těmito dvěma proměnnými marginální statistická významnost. Tyto závěry odpovídají, tomu že v rámci některých témat jsou v bakalářské práci témata propojená určitým vztahem. V druhém experimentu se vztah mezi závislými proměnnými neobjevil, takže hypotéza (H3) byla jednoznačně potvrzena.

H4: Výzkumný design nemá vliv na výsledky našeho šetření- neexistuje korelace pořadí a dalších proměnných.

Diplomová práce přináší v Tab. 2 a Tab. 3 jasné potvrzení poslední hypotézy z první části analýzy. Pořadí se v korelacích neukázalo vlivné

na žádnou z měřených proměnných ani v prvním, ani v druhém experimentu. Některé koeficienty jsou minusové, ale všechny jsou statisticky nevýznamné. To by znamenalo, že výsledky vztahů mezi takto zvolenými proměnnými nejsou ohroženy pořadím prostředí (online a offline), ve kterém studenti konverzovali.

Strukturní modelování

Nejprve byl vytvořen Model 1, který je přiložený v kapitole 8. Přílohy. Ten byl vytvořen z dat vycházejících z prvního experimentu a byly do něj zahrnuty všechny vazby mezi proměnnými. Model 1 tedy dokáže ověřovat všechny hypotézy v první části analýzy (H1, H2, H3 a H4) a je označen za plný model. Tento model tedy také obsahuje všechny vazby mezi ochotami vyjádřit se vyplněnými v dotazníku pro všechna čtyři témata. Bohužel nepředkládá dobře statistickou významnost vazeb. Model 1 má sice přiměřenou hodnotu *root mean squared error of approximation* (RMSEA- standardní chyba aproximace), a *comparative fit index* (CFI- srovnávací fit index) je nižší než 0,95 a významně se liší od saturovaného (nasyčeného) modelu ($\chi^2(6) = 13.18$; $p = 0.04$).

V tomto odstavci budou vysvětleny statistiky, které strukturní model využívá. RMSEA je standardní chyba, kterou poprvé použili Steiger a Lind v roce 1980, jako informační kritérium při zkoumání míry vzájemné vazby dvou anebo více proměnných v strukturním modelu. RMSEA zodpovídá otázku ohledně vhodnosti modelu při určování míry vzájemné vazby mezi dvěma (či více) proměnnými v nějaké populaci. RMSEA může být vyjádřena také, jako stupeň volnosti, který je citlivý k mnoha parametrům, které má strukturní model [Byrne 2012: 73]. CFI je nejpoužívanější indikátor síly strukturního modelu. CFI zkoumá proporční zlepšení modelu ve srovnání s hypotetickým modelem. V případě diplomové práce probíhá srovnání plného modelu (model se všemi vazbami) s modelem, ve kterém některé vazby byly odebrány. Hodnoty CFI se pohybují od 0 do 1.00. Nej-

vyšší hodnota (1.00) představuje nový model jako velmi dobře popisující původní model (se kterým je nově vzniklý model kontrastován). Velmi přijatelná hodnota CFI je do 0.90. Při této hodnotě je model stále považovaný za reprezentativní. Doporučená nejvhodnější hodnota je 0.95 [Byrne 2012: 70]. To znamená, že indikátor CFI určuje v této diplomové práci, jak dobře dokáže finální strukturní model popsat vazby ve srovnání s plným modelem.

Napříč všem těmto statistikám se neprokázal žádný koeficient v strukturním modelu významný. Problém tohoto původního Modelu 1 jsou kovarianční (vzájemné vazby mezi dvěma náhodnými veličinami) spojení. Tento problém byl vyřešen pomocí odebrání některých vazeb z Modelu 1. Lepší upravený model bude dále prezentován v Modelu 3.

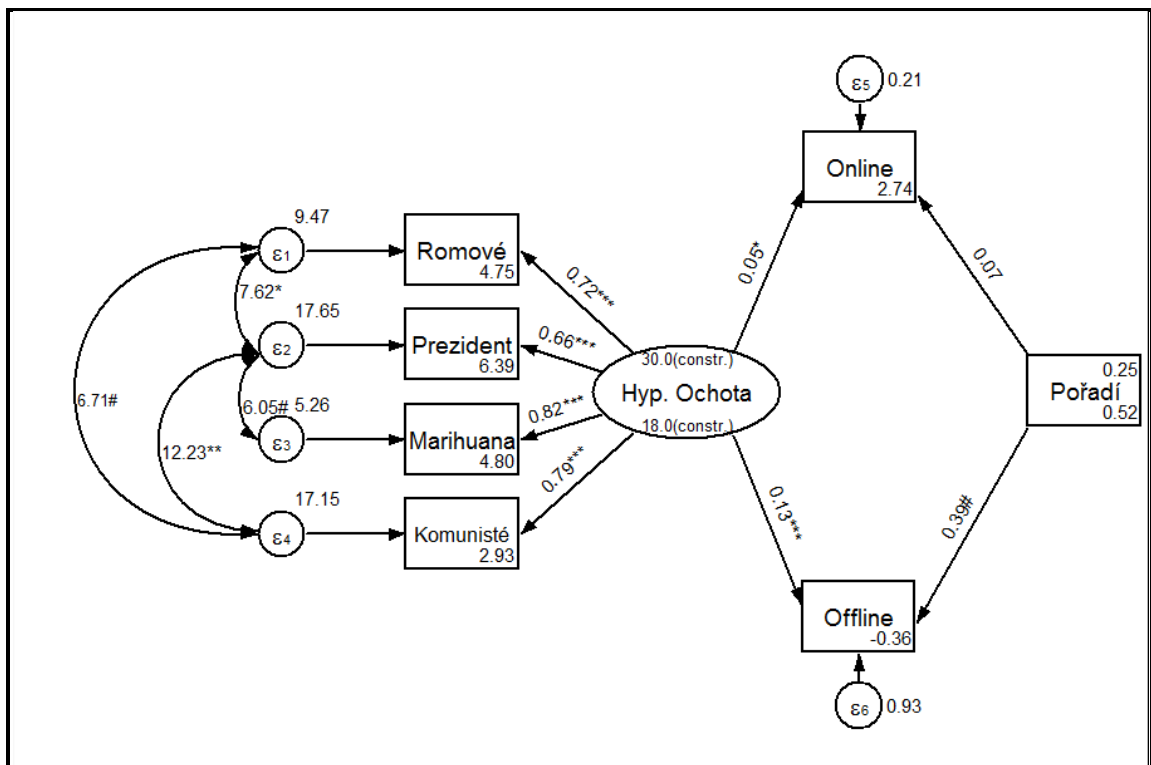
Stejný problém s plným modelem byl detekován i v druhém experimentu. Když byl vytvořen model se stejnými spojeními jako v Modelu 1, nebyl nalezen žádný významný vztah mezi koeficienty. Plný Model 2 pro druhý experiment, bude opět přidán v příloze. Standardní chyba jeho aproximace je přijatelná (RMSEA= 0,105) a CFI je 0,967. Procento CFI je vysoké a říká, že plný model odpovídá saturovanému modelu z 96,7%. Díky nevýznamnosti koeficientů došlo opět k odstranění několik vazeb z Modelu 2. Konečný strukturní model pro druhý experiment bude pojmenován Model 4.

Pro úspěšný odhad finálního strukturního modelu (Modelu 3) v prvním experimentu, byla nejprve odstraněna vazba mezi závislými proměnnými (tedy mezi reálnou ochotou vyjádřit se v online a offline prostředí). To znamená, že ve finálním modelu nejsou tyto proměnné přímo spojené a že strukturní model dále nezkoumá H3. Dle předchozích výsledků korelace jsou tyto proměnné v prvním experimentu pouze marginálně spojené a v druhém mezi nimi nebyl nalezen žádný vztah. Také byly vynechány dvě z šesti vazeb mezi nezávislými proměnnými (hypote-

tickou ochotou vyjádřit se v dotazníku o čtyřech tématech- HMOV). Odebrání kovariančních vazeb bylo velmi pozvolné. Nejprve byla smazána jedna z šesti vazeb a tím vzniklo šest alternativních variant. Následně byly porovnány statistiky těchto šesti alternativních variant a vybrán nejlepší alternativní model, z něhož byla eliminována další vazba, a postup porovnání statistik se opakoval. Díky srovnání vznikl finální Model 3, protože s odebráním dalších kovariančních vazeb již vznikaly pouze modely s horšími statistikami. Alternativní varianty, zde nejsou z úsporných důvodů poskytnuty. Finální Model 3 má velmi dobré statistické provedení ($\chi^2(9) = 14.45$; $p = 0.11$. RMSEA = 0.120. CFI = 0.953).

Stejný postup byl použit i v případě druhého experimentu a hledání finálního Modelu 4 (finální model vznikl v okamžiku, kdy při odebrání dalších vazeb začal vznikat model s horšími statistikami). Nejprve bylo znovu odstraněno spojení mezi online a offline konverzací. Dále jsem testovala a porovnávala statistiky s méně a méně spojeními pomocí BIC statistiky. Nejlepší BIC statistiku má model, který se vyznačuje eliminací vazby online s offline prostředím a jedné vazby mezi nezávislými proměnnými (BIC=1393). V konečné fázi porovnání několika variant modelů vznikl finální Model 4 druhého experimentu se dvěma eliminovanými vazbami.

Model 3 Finální strukturní model prvního experimentu

Poznámka₁: # $p < 0,10$, * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$.

Poznámka₂: χ^2 (model vs. saturated: df (9) = 14,45 ($p = 0,107$)). RMSEA = 0,120. CFI = 0,953.

Poznámka₃: Hyp. Ochota = Míra hypotetické ochoty vyjádřit se podle dotazníku (HMOV)

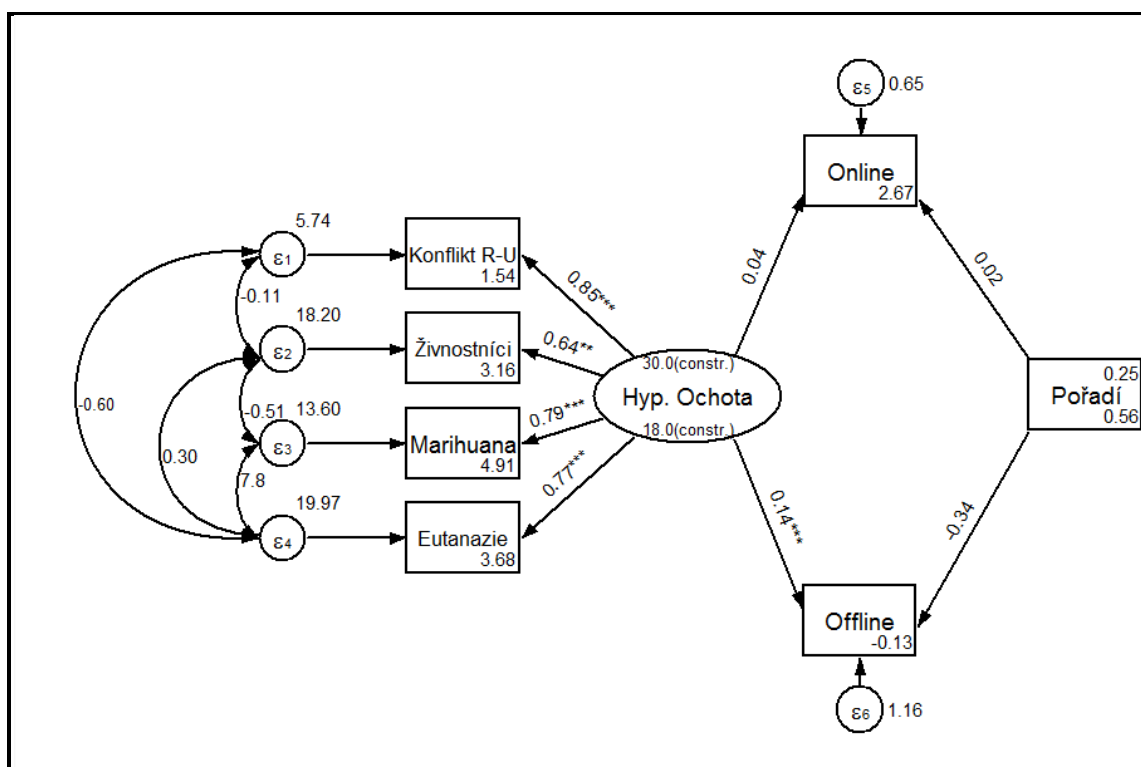
Finální Model 3 se vyznačuje silnými vazbami mezi všemi čtyřmi nezávislými proměnnými (HMOV- ochota vyjádřit se ke všem tématům v dotazníku). Tyto výstupy podporují H1, že všechny čtyři nezávislé proměnné lze spojit do jedné latentní proměnné, která je pojmenována v Modelu 3 Hyp. Ochota (HMOV).

Dále můžeme vidět v Modelu 3 také silné statisticky významné spojení mezi Hyp. Ochotou (HMOV) a počtem diskutovaných témat offline,

ale také slabou statistickou významnost vztahu Hyp. Ochoty (HMOV) s online prostředím. V případě vztahu s offline komunikací je situace následující: S každými šesti body na škále navíc, které respondent vyplní v dotazníkové HMOV, stoupne počet reakcí ohledně témat v diskuzi tváří v tvář o jednu. Na online chatování má vyplněná HMOV mnohem menší vliv: za každých 20 bodů více při vyplňování HMOV participant komentuje o jednu otázku více v následující debatě. Tato zjištění nepodporují H2 ani zdroje literatury, které hovoří, že bychom neměli najít žádné společné prvky mezi reálným komunikačním chováním a předpokládanou HMOV. H3, jak již bylo zmíněno, není ve finálním modelu zahrnuta.

Pořadí se projevilo pouze marginálním vlivem ve vztahu k počtu komentovaných otázek offline (H4). Tzn.: Participanti, kteří začínali komunikovat tváří v tvář, nebyli tak aktivní při debatování o tématech, jako ti co začínali online diskuzí. Může to být způsobeno tím, že online konverzace v malé míře aktivizuje respondenty (studenti ztratí díky online anonymní diskuzi ostych) a ti jsou pak více aktivní než účastníci, co začínají rovnou rozmlouvat tváří v tvář. Tento efekt je v prvním experimentu pouze marginálně významný, ale to značí, že by měl být příště také kladen důraz na výzkumný design a pořadí, v němž zúčastnění hovoří. Výsledek je také důvodem, proč musel být v druhém experimentu design opakován zcela stejným způsobem.

Model 4 Finální strukturní model druhého experimentu

Poznámka₁: # $p < 0,10$, * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$.

Poznámka₂: χ^2 (model vs. saturated: $df(8) = 9,61$ ($p = 0,294$)). RMSEA = 0,145. CFI = 0,946.

Poznámka₃: Hyp. Ochota = Míra hypotetické ochoty vyjádřit se podle dotazníku (HMOV)

Finální strukturní Model 4 představuje výsledky z druhého experimentu. Závěry ohledně H1 se shodují s Modelem 3, opět byly nalezeny silné vazby mezi všemi proměnnými a latentní proměnou Hyp. Ochotou (HMOV). H1 se tedy potvrdila i v druhém experimentu. Rozdíl mezi prvním a druhým laboratorním pokusem nalezneme v oblasti H2. První experiment pomohl představit slabý vztah mezi HMOV z dotazníku a online počtem diskutovaných témat. Tento vztah ovšem nepřetrval v druhém. Shoda byla nalezena u spojení s offline kontextem: S každými šesti body na škále navíc, které respondent vyplní v HMOV, stoupne počet reakcí

ohledně témat v komunikaci tváří v tvář o jednu. H3 ve finálním modelu opět chybí. Pořadí se tentokrát v druhém laboratorním experimentu neprokázalo vlivné na žádnou ze závislých proměnných. Tzn.: Na počet komentovaných témat v reálných konverzacích nemá vliv pořadí, ve kterém se studenti zúčastnili diskuzí.

6.2 Výsledky z druhé části analýzy TSM

Korelace

V dotazníkovém šetření byl zjišťován *názor*, který měl vliv na rozdíl mezi majoritou a minoritou. Tento názor je zcela anonymní, díky čemuž je předpokládáno, že je právě základním a pravdivým míněním respondenta o tématu. V průběhu laboratorního experimentu (tři dotazníky) byl sledován pomocí opakovaného dotazování vývoj názorového postoje. Pomocí *korelace* bylo kontrolováno, zda participanti vyplňovali v těchto třech dotaznících stejné informace. Výsledky korelace jednoznačně vypovídají o tom, že studenti vyplňovali téměř totožné informace ve všech třech dotaznících. V Tab. 4 lze vidět takřka ve všech případech vysoké korelační koeficienty, které jsou v závorce podpořeny také přijatelnou P-hodnotou (tzn., P-hodnota < 0.05). V Tab. 4, která je uvedena v příloze, můžeme pozorovat v druhém experimentu u čtvrtého tématu (eutanazie) malý rozdíl mezi prvním a třetím dotazníkem. Téma eutanazie bylo charakteristické tím, že 39 lidí bylo pro zavedení eutanazie v prvním dotazníku. Po první diskuzi si již pět zúčastněných nebylo jistých svým původním stanoviskem nejspíše, protože je diskuze vedla k zamyšlení, ale ve výsledku není tento počet respondentů příliš důležitý.

Ze závěrů korelace by se dalo usuzovat, že: (1) názor, který participant vyplní v dotazníku je pro něj klíčový i přes to, že není ochoten jej vždy ve stejné formě vyjádřit v diskuzi online anebo offline. Resp. přestože respondent musí čelit tlaku odlišných názorů, ať minoritních nebo ma-

goritních, a to v jedné online a jedné offline diskuzi, v zásadě si tento toto mínění zachová i po skončení konverzací. Není možné tvrdit, že názorové klima nemá potenciál vlastní postoj účastníků měnit, protože debatě každého tématu bylo věnováno celkem cca 15 minut. Pokud by bylo shledáno, že na významnou okamžitou změnu stanoviska stačí i cca 15 minut komunikace, bylo by to průlomové zjištění. Tuto možnost však výsledky vyvrací, (2) pokud by se tento design opakoval, pak není zřejmě důležité vyplňovat dotazník třikrát pro kontrolu (dostatečné by bylo nechat účastníky vyplnit vstupní a závěrečný dotazník).

OLS Regresní analýza

Vliv kontrolní proměnné *pořadí* byl zkoumán pomocí OLS regresní analýzy. V Tab. 5, která je umístěna v příloze, můžeme vidět, že pořadí prostředí nemá žádný vliv na komunikační chování respondentů. Všechny odhadnuté koeficienty vlivu *pořadí* nejsou ani statisticky, ani věcně významné. Znamená to, že v jednotlivých prostředích se participanti vyjadřovali stejně, ať to bylo první kolo diskuzí, nebo již před tím ta samá témata komentovali v odlišném kontextu. V praxi to znamená, že při opakování experimentu není v budoucnu nutné variovat pořadím jednotlivých prostředí. Pokud to usnadní organizaci, je možné nejprve nechat účastníky komunikovat v jednom a poté všechny v odlišném prostředí. To také přidává více možností, jak měnit složení konverzačních skupin – v tomto designu mohl participant promlouvat pouze s tou polovinou studentů, která střídala prostředí ve stejném pořadí. Pokud by neproběhla kontrola pořadí diskuzních prostředí, má zúčastněný šanci hovořit se všemi účastníky stejného experimentu.

χ^2 test

H5: Účastníci, kteří vyjádřili v dotazníku minoritní názor, budou častěji v konverzacích online a offline mlčet nebo se připojovat k majoritě ve srovnání s majoritou, která nebude tak často mlčet či se připojovat k názoru minority.

H6: Všichni respondenti raději vyjádří svůj názor online než offline.

Poslední, ale nejdůležitější částí výzkumu, bylo zkoumání platnosti hypotéz pomocí χ^2 testu. Tabulka Tab. 6 podporuje z části H5 a zcela H6. Třetina až čtvrtina respondentů (33 % online a 26 % offline), kteří se vyjádřili v 1. dotazníku jako minorita se v diskuzích vyjadřovalo jako majorita. Velká část minority také mlčela (19 % online a 50 % offline). Celkově tedy z minoritních respondentů mlčelo, nebo se připojilo k majoritě: 52 % v online prostředí a 74 % v offline prostředí. Majorita se oproti tomu: v 80 % v online prostředí opět vyjádřila jako majorita a ze 45 % také popsala svůj majoritní názor v offline konverzaci.

V internetové diskuzi mlčelo pouze 14 % členů majority a v komunikaci tváří v tvář mlčelo 45 %. V tomto bodě stojí výsledky proti H5, protože se zde vyskytuje v offline diskuzi velké procento mlčící majority. Takto velké procento si můžeme vysvětlit třemi způsoby. (1) Offline konverzace je nepříjemným druhem komunikace a nemá zde vliv to, zda jsou lidé členy majority (účastníci tedy mlčí, protože neradi o svých míněních hovoří na veřejnosti). (2) Nebo je možné, že členové majority mlčeli offline, protože měli pocit, že vše již bylo řečeno a oni nemají, co nového by k tématu dodali. A konečně (3), členové majority si nemuseli být jistí svou pozicí, přestože zastánci jejich vlastního stanoviska vždy tvořili většinu konverzací (v debatě se vyskytovalo vždy více členů majority než minority).

Pouze 11 % majority změnilo svůj názor na minoritní při focus group (offline) a 6 % pozměnilo svá stanoviska na minoritní při diskuzi na internetu (online). Celkově se tedy přidalo k minoritě nebo mlčelo 20 % členů majority v online prostředí a 56 % studentů z majority v offline části. Platí tedy, že v obou konverzačních prostředích se minorita mnohem častěji přidává k majoritě než naopak. Také platí, že bez ohledu na prostředí mlčí jak majorita, tak minorita zhruba stejně často – obě skupiny mlčí častěji v komunikaci tváří v tvář, než v internetově zprostředkované konverzaci.

Vidíme tedy, že mlčení je spíše věcí prostředí, kde probíhá diskuze, než samotné názorové pozice. To je poměrně překvapivý výsledek. Ten však nijak nepopírá TSM. Hlavní rozdíl mezi minoritou je totiž v něčem jiném, co tuto teorii podporuje mnohem silněji. Majorita častěji projevuje svůj vlastní názor než minorita – šance, že člen majority projeví své mínění (ve srovnání se členem minority), je v situaci tváří v tvář více než dvojnásobná, v kontextu online komunikace dokonce čtyřnásobná. Zároveň platí, že minorita častěji popírá svůj názor než majorita – šance, že člen minority popře svá vlastní stanoviska (ve srovnání s členem majority), je v prostředí tváří v tvář více téměř trojnásobná, v prostředí online komunikace dokonce osminásobná. Během těchto dvou experimentů byl pozorován mírně odlišný proces, než postulovala Noelle-Neumannová. Ta předpokládala, že minorita svým mlčením přenechává prostor majoritě. Názor majority pak působí jako rozšířenější, než ve skutečnosti je. My pozorujeme, že minorita pouze nemlčela, ale dala dokonce svůj hlas opačnému stanovisku. Tím se dojem rozšíření názoru majority mnohem více umocnil.

Poměr zastoupení majority a minority v diskuzích v průměru vychází zhruba 34 ku 8. Celkem se v situaci menšiny respondenti ocitli 84krát v celkem deseti konverzacích (pět témat diskutovaných online i offline).

Závěrečná data říkají, že v 35 % situací mlčeli, v 30 % vyjádřili majoritní názor a v 36 % situací vyjádřili svoje minoritní mínění. V situaci většiny byli participanti 340krát v součtu pro všech deset diskuzí. Ve 29 % případů mlčeli, v 62 % si trvali na svém majoritním stanovisku a pouze v 8 % případů se vyjádřili jako minorita.

Tab. 6 Vliv názorové pozice a prostředí diskuze na vyjádření vlastního či opačného názoru, nebo mlčení. Sloupcová procenta (marginální četnosti). (N=424).

	Minorita		Majorita	
	Online	Offline	Online	Offline
Vlastní názor	48%	24%	80%	45%
Mlčení	19	50	14	45
Opačný názor	33	26	6	11
Celkem	100 % (42)	100 % (42)	100 % (170)	101 % (170)

ZDROJ: Vlastní šetření

Poznámka: Všechna smysluplná srovnání jsou statisticky významně odlišná. Celá tabulka $\chi^2(6) = 89,7$ ($p < 0,001$; $N=424$); Minorita: online vs. offline $\chi^2(2) = 9,5$ ($p=0,009$; $N=84$); Majorita: online vs. offline $\chi^2(2) = 46,3$ ($p < 0,001$; $N=340$); Online: minorita vs. majorita $\chi^2(2) = 27,8$ ($p < 0,001$; $N=212$); Offline: minorita vs. majorita $\chi^2(2) = 9,8$ ($p=0,007$; $N=212$).

7 ZÁVĚR

Spirála mlčení je velmi často diskutovaný fenomén. Ale pouze minimum sociálních vědců, se pokusilo tento proces zkoumat pomocí laboratorního experimentu. Tento článek popisuje závěry a metody právě dvou provedených laboratorních experimentů. Tradiční zkoumání a ověřování TSM probíhalo nejčastěji v hypotetické rovině [Matthes a kolektiv 2010; Glynn a kolektiv 1997; Kim 2012; Dalisay a kolektiv 2012; Hayes a kolektiv 2001 a Noelle-Neumann 1977]. Tamas Bodor [2012] představuje inovaci ve formě dotazování se na reálné, již uskutečněné chování (Jak často jste komunikovali v posledním pracovním týdnu o politice), ale v tomto případě se objevuje handicap v podobě lidské mysli. Lidé nedokážou korektně popsat diskuzi v minulém týdnu, protože si ji nemusí zcela pamatovat. Lepší alternativou je právě laboratorní experiment zjišťující komunikační chování v reálném čase.

V *první části analýzy* je kontrastováno komunikační chování s již velmi často a tradičně dotazovanou HMOV (hypotetickou ochotou vyjádřit se), což je právě mnohokrát využívaný design zkoumání TSM. Vlastní diskuze v učebnách mohou snadno studentům připomínat klasickou přednášku, či seminář, kterých navštěvují denně hned několik. Proto byla diskuze v experimentu velmi reálná, protože účastníci nebyli nuceni ke konverzaci, ale naopak jim bylo řečeno, že se mohou vyjádřit, ale nemusí. Výzkumný moderátor, který prováděl skupiny, mohl být považován za autoritu stejně tak, jako je tomu v případě přednášejícího. Moderátor pouze navodil konverzaci otázkou k tématům a pak již nechal hovor volně proudit. Nevýhodou tohoto designu je, že studenti si sami zvolili, že se účastní výzkumu a také věděli o tom, že součástí výzkumu je diskuze a dotazník. Před experimentem ovšem nebyla sdělena témata, což je naopak výhodou.

Výsledky vycházející (z první části analýzy) z druhého experimentu jsou velmi podobné výsledkům z prvního. Identická zjištění se představila ohledně H1. Ochota mluvit ohledně čtyř témat (HMOV), jež byla vyjádřena pomocí dotazníku, se shoduje a je také možné vytvořit ze součtu těchto proměnných latentní proměnnou. To znamená, že u těchto čtyř témat jsou respondenti rovnocenně ochotni o nich mluvit. To může být způsobeno například tím, že lidé mají díky diskuzi pocit, že by měli něco říct. Ve vlastním experimentu se snažím tento pocit redukovat skrze anonymitu a představení konverzace jako klasického semináře, či přednášky. Hypotéza 2 (H2) byla zamítnuta v obou experimentech. Tyto výsledky nalezneme v Modelu 3 a Modelu 4. V obou modelech je evidentní vztah mezi offline kontextem a hypotetickou ochotou vyjádřit se v dotazníku (HMOV). Pokud bychom tedy nadále chtěli zkoumat TSM, pak nejvhodnější je použít dotazníkové šetření HMOV, které dokáže suplovat offline debatu a pozorování internetové komunikace (online). Výzkum TSM by se tak mohl přesunout pouze na internet, pokud by byl participantů poskytnut i dotazník v elektronické verzi. Dotazování by se tak nakonec stalo také velmi levné a rychle zpracovatelné.

Hypotéza 3 (H3) byla v první části analýzy potvrzena, protože bylo zjištěno, že podle online konverzace nejde předpovědět chování v offline kontextu. Do výzkumného designu také příliš nezasahovalo pořadí (tedy byl nalezen pouze marginální vliv pořadí na offline debatu). To znamená, že není důležité, jestli se participant nejprve zúčastnil hovoru na internetu nebo tváří v tvář.

Závěry vycházející z *druhé části analýzy* ukazují, že názory jsou méně a méně prosazovány pokud jsou pokládány za minoritní. Výsledky ukazují, že prostředí, ve kterém konverzace probíhá, hraje zásadní roli. Studenti v offline komunikaci mlčeli častěji než v online debatě, a to bez ohledu na to, zda patřili k majoritě nebo minoritě. V online konverzaci také

obě skupiny (majorita i minorita) častěji vyjadřovaly svoje původní mínění, než při focus group. Tyto výsledky podporují šestou hypotézu (H6).

Pátá hypotéza (H5) má však omezenou podporu. V souladu s naším očekáváním svoje stanoviska častěji popřeli (změnili) participanti, kteří zastávali minoritní názor. Oba experimenty ukázaly, že ve 30 % konverzačních situací členové minority prezentovali v diskuzi majoritní mínění i přes to, že ve třech dotaznicích postupně stále vyplňovali svůj názor na daný fenomén jako minoritní. Analogickým způsobem popřeli (změnili názory na minoritní) svá stanoviska členové majority, ale pouze v 8 % situací. Nicméně, naše výsledky také ukazují, že v tendenci mlčet se majorita od minority neliší. Přibližně polovina každé skupiny mlčela během focus group a přibližně pětina se nevyjadřovala během diskuze v online prostředí. K nadhodnocenému obrazu rozšíření majoritního názoru tak v experimentu nepřispívalo častější mlčení minority ale to, že minorita častěji prezentovala opačný názor, než který skutečně zastávala. Zjistili jsme také, že tato tendence minority popírat vlastní stanoviska a prezentovat veřejně opačná se s prostředím neměnila. Minorita častěji projevuje názor v online prostředí. V situaci konverzace tváří v tvář častěji mlčí, ale v obou prostředích popírá své mínění stejně často.

Toto zjištění je silným argumentem pro používání experimentálního designu ve výzkumu spirály mlčení. Bodor (2012) pochybuje o schopnosti hypotetických otázek měřit skutečnou tendenci dotázaných mlčet, nebo vyslovit názor. Přesvědčení, které vychází z výsledků experimentů, říká, že měřit těmito otázkami (hypotetickými) popírání vlastního názoru je zcela nemožné. V naší kultuře by šlo o sociálně velmi citlivou otázku, pokud bychom se ptali, zda by respondent v hypotetické situaci mlčel, vyjádřil vlastní názor, nebo vyslovil opačný názor, než který zastává. Není ani známý žádný výzkum, kde by taková otázka byla dotázaným položena. Tento výzkum je jasnou evidencí, že experimentálně můžeme zachytit

popírání vlastního názoru. A to i v situaci, kdy účastník své skutečné stanoviska sdělil třikrát během dotazování, která rámovala diskuze, kde své mínění popřel.

Scheufele a Moy (2000) kritizovali Noelle-Neumann za to, že pro svou teorii používala jako podklad Aschovy experimenty s určováním délky čar. Naše výsledky však dávají Noelle-Neumann zapravdu. Podobně jako v Aschově laboratoři veřejně označili participantů pod skupinovým tlakem evidentně špatnou čáru, v tomto případě účastníci projevili v diskuzi zcela opačný názor k tomu, který v dotazníku před konverzací a následně i v dotazníku po diskuzi označili za svůj vlastní. Tzn., že lidé si své minoritní mínění ponechávají i přes to, že se veřejně vyjadřují jako majorita.

Pozorování diskuzí byla učiněna v situaci, kdy účastníci o tématu hovořili cca 15 minut. Je velmi překvapivé, že i tak krátký čas k popření vlastního názoru stačí. Možná však je zde vycházeno ze špatného normativního předpokladu, že lidé vyjadřují své vnitřní přesvědčení, případně mlčí, avšak k veřejnému popření jejich mínění je třeba soustavného a dlouhodobého tlaku. Další spekulace je, že skutečnost může být přesně opačná. Možná že 15 minutová diskuze v rámci experimentu nestojí participantům, aby za svá stanoviska bojovali a prosazovali je, což je vede k tomu, aby pragmaticky přitakali zcela opačnému názoru. Je otázka, jak by tendence minority popírat své přesvědčení vypadala během konverzací, které by trvaly jednu, dvě nebo dokonce několik hodin. Změnili by členové minority pod tlakem své vnitřní mínění na majoritní, jak předpokládala Noelle-Neumann? Nebo by již nedokázali předstírat, že zastávají majoritní stanovisko, a začali by hájit své vnitřní přesvědčení, tedy minoritní názorovou pozici?

Doporučením k dalšímu možnému zkoumání je právě uskutečnění experimentu mezi běžnými lidmi. Velmi zajímavé by mohlo také v tomto

případě být sledování rozdílů mezi věkovými kategoriemi a pozorování jejich míry trvání na vlastní minoritní pozici. Výzkum s běžnými občany Plzně nebyl z důvodů časové náročnosti přípravy experimentu a zpracování dat uskutečněn. Další rozšíření lze v organizaci sběru dat napříč několika kulturních kontextů, nebo států. Je možné, že bude nalezen například rozdíl ve výstupech experimentů na TSM v postkomunistických zemích a zemích, které jsou často zařazovány mezi tzv. západní. Velmi vítané by bylo, kdyby výzkum zde provedený replikovali další autoři, protože by bylo velmi prospěšně využít běžného vzorku populace.

8 RESUMÉ

The Spiral of Silence (SOS) theory is a well-known phenomenon, which helps us to form a picture of the process of the public opinion shaping. In a research, I examine the theory Spiral of Silence in online and offline environments. I used a laboratory experiment as the method for this investigation; I made repetition of this experiment for control purposes. In each experiment participated between 42-43 respondents. Components of the experiment were questionnaires, conversations in the focus group and online discussion.

The main aim (first part of the analysis) of the research is therefore to verify the functioning of Spiral of Silence by comparing chatting on the internet with a focus group discussion. If the Spiral of Silence theory functions in the same way in online and offline environments, we will have easier and faster method of the data collection. The text is devoted (in second part of the analysis) to verification of the Theory Spiral of Silence which first introduced Elizabeth Noelle-Neumann (1974, 1977) too. The real process of the Spiral of Silence assumes that respondents (in the putative position of a minority) will not express their opinion or will join their opinion to majority, because they have got a fear of isolation (Noelle-Neumann 1974). This part of the research examined whether participants were affected with the order of environments, where they communicated too. The goal of the research was detecting how the respondent opinion corresponds with the real behavior in discussion on the blog and in the focus group on assigned topics and the question was whether participants in the majority/minority group are subjects of the Spiral of Silence too.

Tamás Bodor (2012) presented arguments that the theory is not functioning in all cases: (1) the theory is time-limited, it means that: con-

controversial themes produce the Spiral of Silence only in some period of the discussion (2) the key dependent variable was measured in the inappropriate way yet (the key dependent variable was measured as a hypothetical willingness to speak out in a survey). Our solution was: (1) we used four controversial themes; it means greater probability to find the functional process of the increases silence by the alleged minority (2) as the key dependent variable was chosen real willingness to speak out on designated themes in the laboratory experiment.

The main research questions are: (1) How do conversations differ in these two environments? (2) How do respondents describe their subjective rating of willingness to speak out in the survey questionnaire to be compared with real expression in online and offline environments? (3) Does functioned theory spiral of silence in online and offline environments?

We apply the methods of correlation and structural modeling for our analysis (we calculate all in program STATA 12) in the first part of analysis and in the second part was used methods of correlation, regression and χ^2 test. *The first part of analysis* had these results: (1) results suggest that the online environment is very different from the offline one (we can't substitute communication face-to-face with the internet discussion), (2) but respondents can say exactly in the questionnaire, how much they are willing to talk face-to-face. *The second part of the analysis* had these results: (1) We can see that people of the minority change their mind often to majority (2) or they are silent in a process of Spiral of Silence in results of the research. In total were in a situation of minority 134 respondents of two experiments and various themes and 28% of them were silent, 28% of them expressed their majority opinion and 44% minority members expressed their minority opinion.

9 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

ALLPORT, FLOYD H. 1937. Toward of Science of Public Opinion. The Public Opinion Quaterly 1 (1): 7-23

ANDERSEN, MARGARET, HOWARD TAYLOR. 2008. Sociology: Understanding a Diverse Society, Updated. USA: Thomson Wadsworth ISBN-13: 978-0-495-00742-5

ARNODL, ANNE- KATRIN. 2007. Tönnie´s concept of Public Opinion and its Utility for the Academic field. Javnost- The Public 14 (2): 7-30

ASKEW, MIKE, SHELLA ABBUTTOVÁ. 2012. Geometrie bez (m)učení. Praha: Grada publishing, a. s.

BARBER, THEODORE XENOPHON. 1970. Lsd, Marihuana Yoga and Hypnosis. Chicago: Library of Congress Catalog

BODOR, TÁMAS. 2012. The Issue of Timing and Opinion Congruity in Spiral of Silence Research: Why Does Research Suggest Limited Empirical Support for the Theory?. International Journal of Public Opinion Research 24(3): 269-286

BUDÍKOVÁ, MARIE, MARIA KRÁLOVÁ, BOHUMIL MAROŠ. 2010. Průvodce základními statistickými metodami. Praha: GRADA Publishing a.s. ISBN: 978-80-247-3243-5

BYRNE, BARBARA M. 2012. Structural equation modeling With Mplus: Basic Concepts, Applications and Programming. New York: Taylor& Francis Group, LLC

CAMPBELL, DONALD T. 1957. Factors Relevant to the Validity of Experiments in Social Settings. Psychological Bulletin 54(4): 297-312

ČULÍK, JAN. 2006. Kouření konopí zřejmě zvyšuje pravděpodobnost duševních chorob. Britské Listy. Dostuné z: <http://blisty.cz/art/28298.html>

ČURDOVÁ, ANNA. 2007. Podaná ruka Liškovi: Dekriminalizace marihuany není legalizace. Britské listy. Dostupné z: <http://blisty.cz/art/37668.html>

DALISAY, FRANCIS, JAY D. HMIELOWSKI, MATTHEW JAMES KUSHIN, MASAHIRO YAMAMOTO. 2012. Social Capital and the Spiral of Silence. *International Journal of Public Opinion Research* 24 (3): 325-345

DICHIARA, ALBERT, JOHN F. GALLIHER. 1994. Dissonance and Contradictions in the Origins of Marihuana Decriminalization. *Law & Society Review* 28 (1): 41-78

DISMAN, MIROSLAV. 2002. Jak se vyrábí sociologická znalost. 1. vyd. Praha: Karolinum ISBN 978-80-246-0139-7

DISMAN, MIROSLAV. 2011. Jak se vyrábí sociologická znalost. Praha: Karolinum ISBN 978-80-246-1966-8

FARRIMOND, HANNAH. 2013. *Doing Ethical Research*. New York: Palgrave Macmillan

GLYNN, CARROLL J., ANDREW F. HAYES, JAMES SHANAHAN. 1997. Perceived Support for One's Opinions and Willingness to Speak Out: Meta-Analysis of Survey Studies on the Spiral of Silence. *The Public Opinion Quarterly* 61 (3): 452- 463

GUNTHER, ALBERT C., CINDY T. CHRISTEN, JANICE L. LIEBHART, STELLA CHIH-YUN CHIA. 2001. Congenial Public, Contrary Press, and Biased Estimates of the Climate of Opinion. *The Public Opinion Quarterly* 65 (3): 295-320

HANCOCK, GREGORY R, RALPH O. MUELLER. 2013. *Structural equation modeling: A Second Course*. USA: Information Age Publishing Inc.

HAYES, ANDREW F., JAMES SHANAHAN, CARROLL J. GLYNN. 2001. Willingness to Express one's Opinion in a Realistic Situation as a Function of Perceived Support for that Opinion. *International Journal of Public Opinion Research* 13 (1): 45-59

HO, SHIRLEY S., DOUGLAS M. MCLEOD. 2008. Social- Psychological Influences on Opinion Expression in Face- to- Face and Computer-Mediated Communication. *Communication Research* 35 (2): 190-207

HOYLE, RICK H. 1995. *Structural equation modeling: Concepts, Issues, and Applications*. USA: Sage Publications, Inc.

IVERSEN, LESLIE L. 2000. *The Science of Marijuana*. New York: Oxford University Press, Inc.

JEFFRES, LEO W., KIMBERLY A. NEUENDORF, DAVID ATKIN. 1999. Spiral of Silence: Expressing Opinions When the Climate of Opinion Is Unambiguous. *Political Communication* 16 (2): 115-131

JEŘÁBEK, HYNEK. 1992. *Úvod do sociologického výzkumu*. Praha: Carolinum

JEŘÁBEK, HYNEK. 2003. Měření názorového vůdcovství v českých sociologických výzkumech. *Sociologický časopis* 39 (5): 687-706

KIM, SEI-HILL. 2012. Testing Fear of Isolation as a Causal Mechanism: Spiral of Silence and Genetically Modified (GM). *International Journal of Public Opinion Research* 24 (3): 306-324

KISH, LESLIE. 1959 Some Statistical Problems in Research Design. *American Sociological Review* 21 (3): 328-338

KLÍČOVÁ, KATEŘINA. 2004. Životní podmínky Romů v České republice v mezinárodním srovnávání v kontextu rizik etnického výzkumu Pp. 95-

115 In: SYROVÁTKA, TOMÁŠ. 2004. Sociální exkluze a sociální inkluze menšin a marginalizovaných skupin. Brno: Georgetown

KOUDELKA, ZDEŇEK. 2011. Prezident republiky. Praha: Leges s.r.o.

LANG, KURT, GLADYS ENGEL LANG. 2012. What is this Thing we Call Public Opinion? Reflection on the Spiral of Silence. International Journal of Public Opinion Research 24 (3): 368- 386

MATTHES, JÖRG, ANDREW F. HAYES, HERNANDO ROJAS, FEI SHEN, SEONG-JAE MIN, IVAN B. DYDKO. 2012. Exemplifying a Dispositional Approach to Cross-Cultural Spiral of Silence Research: Fear of Social Isolation and the Inclination to Self-Censor. International Journal of Public Opinion Research 24 (3): 287-305

MCDEVITT, MICHAEL, SPIRO KIOUSIS, KARIN WAHL-JORGENSEN. 2003. Spiral of moderation: Opinion expression in komputer-mediated discussion. International Journal of Public Opinion Research 15 (4): 454-470

MUNZAROVÁ, MARTA. 2005. Eutanazie nebo paliativní péče? Praha: Grada Publishing a.s

NEUWIRT, KURT. 2000. Testing the spiral of silence model: The case of Mexico. International Journal of Public Opinion Research 12 (2): 138-159

NOELLE-NEUMANN, ELISABETH. 1974. The Spiral of Silence A Theory of Public Opinion. Journal of Communication 24 (2): 43-51.

NOELLE-NEUMANN, ELISABETH. 1977. Turbulences in the Climate of Opinion: Methodological Applications of the Spiral of Silence Theory. Public Opinion Quarterly 41 (2): 143-158

OKEKE-IBEZIM, FELICIA. 1997. O. J. Simpson: The Trial of the Century. USA: Library of Congress ISBN: 0-9661598-0-2

OLOBATUYI, MOSSES E. 2006. User's Guide to Path Analysis. USA: University Press of America, Inc.

PETERSEN, THOMAS. 2012. The Enduring Appeal of an Unwieldy Theory. *International Journal of Public Opinion Research* 24 (3): 263-268

PŘIBYLOVÁ, LUCIE. 2013. Bakalářská práce: Spirála mlčení v online světě. Plzeň: Západočeská univerzita (fakulta filozofická, katedra sociologie)

PTÁČEK, RADEK, PETR BARTŮNĚK A KOLEKTIV. 2012. Eutanazie-pro a proti. Praha: Grada Publishing a.s.

RUPNIK, JACQUES. 2002. Dějiny komunistické strany Československa: Od počátků do převzetí moci. Praha: Academia

SCHEUFEL, A. DIETRAM. 1999. Deliberation or dispute? An exploratory study examining dimension of public opinion expression. *International Journal of Public Opinion Research* 11 (1): 25-58

SCHEUFELE, A. DIETRAM, PATRICIA MOY. 2000. Twenty-five years of the spiral of silence: a conceptual review and empirical outlook. *International Journal of Public Opinion Research* 12 (1): 3-28

SCHULZ, ANNE, PATRICK ROESSLER. 2012. The Spiral of Silence and the Internet: Selection of Online Content and the Perception of the Public Opinion Climate in Computer-Mediated Communication Environments. *International Journal of Public Opinion Research* 24 (3): 346-367

SCHUMACKER, RANDALL E., RICHARD G. LOMAX. 2010. A Beginner's Guide to Structural Equation Modeling: Third Edition. New York: Taylor & Francis Group

SOTOLÁŘ, ALEXANDR. 2003. Legislativa České republiky o omamných a psychotropních látkách se zvláštním zřetelem na trestněprávní aspekty

Pp. 59-65 In: KALINA, KAMIL A KOL.. 2003. Drogy a drogové závislosti 1: Mezioborový přístup. Úřad vlády České republiky

ŠEVČÍKOVÁ, STANISLAVA. 2004. Hodnoty a zvyky Romů v České republice Pp. 117-136 In: SYROVÁTKA, TOMÁŠ. 2004. Sociální exkluze a sociální inkluze menšin a marginalizovaných skupin. Brno: Georgetown

TOCQUEVILLE, ALEXIS DE. 1856. The Old Regime and the Revolution. New York: Harper& Brothers publishers²⁶

TÖNNIES, FERDINAND. 2004. Community and Society. USA: Library of Congress Cataloging-in-Publication-Data ISBN:0-88738-750-0²⁷

VAN DIJK, JAN. 2005 The Deepening Divide: Inequality in the Information Society. London: SAGE Publications, [ISBN 1-4129-0403-X](#)

WINTR, JAN. 2008. Prezident republiky jako reprezentant státu, garant řádu a moderátor politických sporů Pp. 24-34 In: ŠIMÍČEK, VOJTĚCH (ED.). 2008. Postavení prezidenta v ústavním systému České republiky. Brno: Masarykova univerzita

ZAHRADNÍČEK, TOMÁŠ, TZ-ONE . 2013. Slovník cizích slov (elektronická verze. ISBN: 978-80-87873-04-5²⁸

ZIMBARDO,G. PHILIP, CHRISTINA MASLACH, HANEY CRAIG. 1999.²⁹Pp. 19 In: FARRIMOND, HANNAH. 2013. Doing Ethical Research. New York: Palgrave Macmillan

²⁶ Dostupné z: www.books.google.cz

²⁷ Dostupné z: www.books.google.cz

²⁸ Dostupné z: www.books.google.cz

²⁹ Dostupné z: <http://books.google.cz/books?id=UDgdBQAAQBAJ&pg=PA1&dq=stanford+experiment+ethical+dilemma&hl=cs&sa=X&ei=-BAsVc-0DcHOaLv8gcgG&ved=0CB8Q6AEwAA#v=onepage&q=stanford%20experiment&f=false> (v knize od Farrimond se nenachází název knihy, ze které pochází citace od Zimbarda-strany se seznamem literatury nejsou v náhledu na těchto stránkách zobrazeny).

10 ELEKTRONICKÉ ZROJE

[ONLINE] Dostupné z: <http://blisty.cz> [cit. 2015-2-2]

[ONLINE] Dostupné z: <http://ceskatelevize.cz> [cit. 2015-2-2]

[ONLINE] Dostupné z: [http:// czso.cz](http://czso.cz) [cit. 2015-3-1]

[ONLINE] Dostupné z: <http://ijpor.oxfordjournals.org> [cit. 2014-11-12]

[ONLINE] Dostupné z: [http:// legalizace.cz](http://legalizace.cz) [cit. 2015-3-1]

[ONLINE] Dostupné z: <http://novinky.cz> [cit. 2015-1-22]

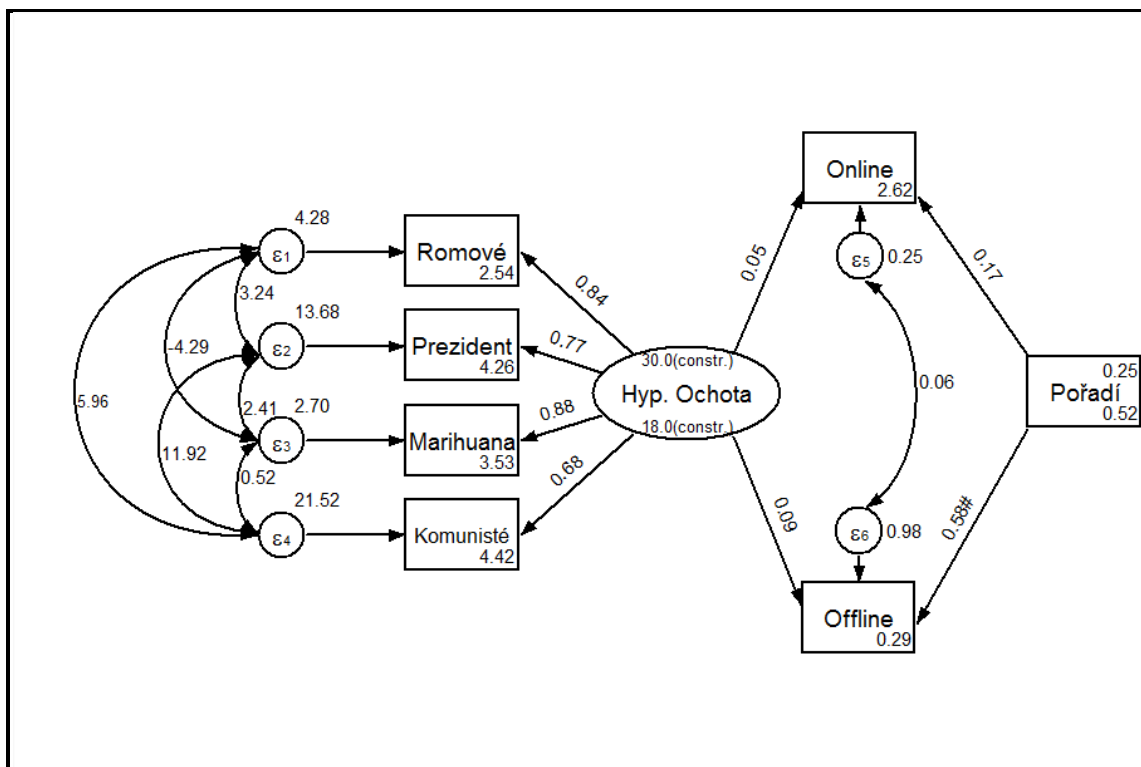
[ONLINE] Dostupné z: <http://parlamentnilisty.cz> [cit. 2015-1-22]

[ONLINE] Dostupné z: <http://vladimirfranz.cz> [cit. 2015-1-12]

[ONLINE] Dostupné z: <http://zpravy.idnes.cz> [cit. 2015-1-22]

11 PŘÍLOHY

Model 1 Původní plný strukturní model prvního experimentu

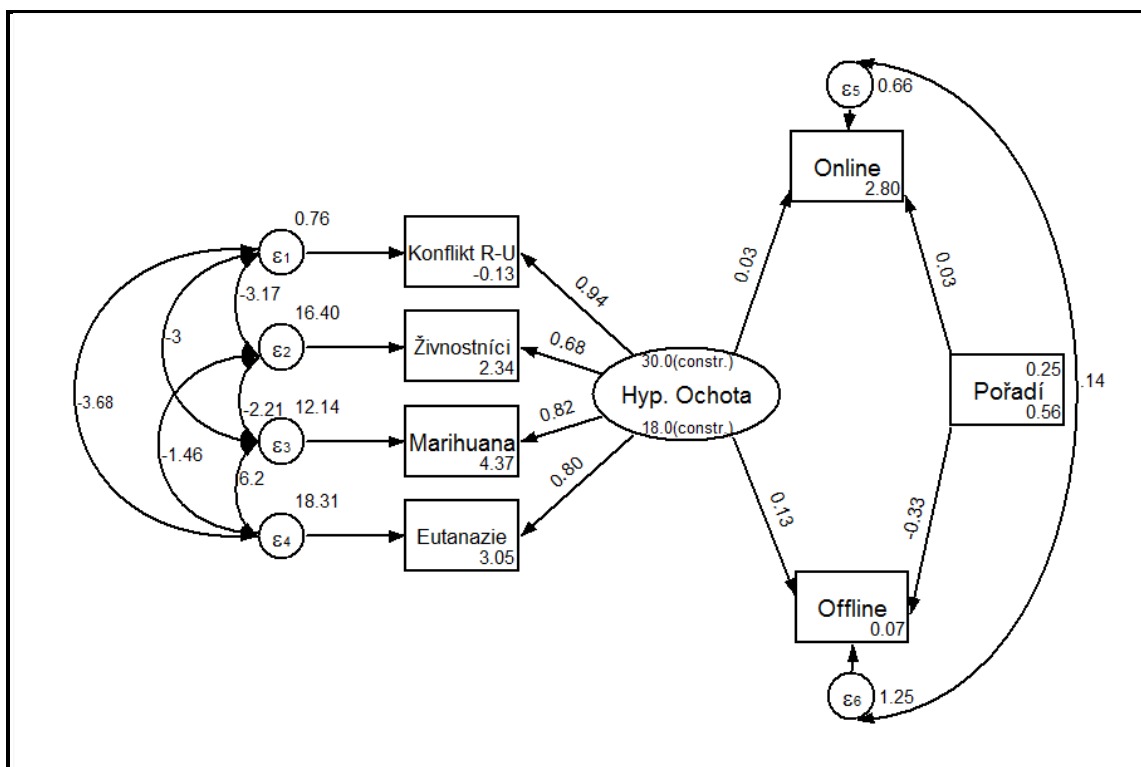

Poznámka₁: # $p < 0,10$, * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$.

Poznámka₂: χ^2 (model vs. saturated: df (6) = 13,18 ($p = 0,040$)). RMSEA = 0,169. CFI = 0,938.

Poznámka₃: Hyp. Ochota = Míra hypotetické ochoty vyjádřit se podle dotazníku (HMOV)

Model 2 Původní plný strukturální model druhého experimentu

Poznámka₁: # $p < 0,10$, * $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, *** $p < 0,001$.

Poznámka₂: χ^2 (model vs. saturated: df (6) = 8,86 ($p = 0,181$)). RMSEA = 0,105. CFI = 0,967.

Poznámka₃: Hyp. Ochota = Míra hypotetické ochoty vyjádřit se podle dotazníku (HMOV)

Tab. 4 Korelace odpovědí ve třech dotaznících z obou experimentů a pro všechna témata. Korelační koeficient (statistická významnost). ($N_1=42$, $N_2=43$).

1. experiment					
1. téma:	1. dotazník	2. dotazník	2. téma:	1. dotazník	2. dotazník
<i>Romové</i>	0,901 ($<0,001$)		<i>Vladimír Franz</i>	0,650 ($<0,001$)	
2. dotazník			2. dotazník		
3. dotazník	0,806 ($<0,001$)	0,901 ($<0,001$)	3. dotazník	0,441 (0,004)	0,759 ($<0,001$)
4. téma:					
			<i>KSČM</i>	1. dotazník	2. dotazník
			2. dotazník	0,480 (0,001)	
			3. dotazník	0,563 ($<0,001$)	0,632 ($<0,001$)
2. experiment					
1. téma:	1. dotazník	2. dotazník	4. téma:	1. dotazník	2. dotazník
<i>Konflikt RUS-UA</i>	0,547 ($<0,001$)		<i>Eutanazie</i>	0,623 ($<0,001$)	
2. dotazník			2. dotazník		
3. dotazník	0,446 (0,003)	0,795 ($<0,001$)	3. dotazník	0,293 (0,057)	0,547 ($<0,001$)

ZDROJ: Vlastní šetření

Poznámka: Z analýzy vynecháváme tři z osmi dotazovaných témat, bližší vysvětlení viz sekce Témata, kde také uvádíme podrobnější popis témat.

Tab. 5 Regresní analýza vlivu pořadí v 1. a 2. experimentu na vyjádření se v online a offline prostředí. Nestandardizovaný koeficient (směrodatná odchylka). (N₁=42, N₂=43)

1. experiment						
	<i>offline</i>			<i>online</i>		
	Romové	Vi. Franz	KSČM	Romové	Vi. Franz	KSČM
<i>pořadí</i>	-0,145 (0,184)	0,218 (0,199)	-0,064 (0,248)	-0,041 (0,127)	0,005 (0,182)	0,036 (0,185)
2. experiment						
	<i>offline</i>			<i>online</i>		
	Eutanázie	Konflikt UA	RUS-	Eutanázie	Konflikt UA	RUS-
<i>pořadí</i>	-0,217 (0,215)	0,057 (0,218)		-0,125 (0,123)	0,136 (0,208)	

ZDROJ: Vlastní šetření

Poznámka: Všechny koeficienty jsou statisticky nesignifikanční.